

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

D. Dionysii Carthusiani, luculenta iuxta ac compendiaria in Acta apostolorum exegesis siue commentaria

Dionysius <Cartusianus>

Coloniæ, 1532

VD16 D 1926

Secunda [ver]o pars sic distinguitur.

urn:nbn:de:hbz:466:1-38702

SECUNDA

pars huius Epitomes; non parum
ad mysticum faciens intelle-
ctum eorum quæ in utroq;
tractantur Testamento.

De distinctione inter legem æternam, legem
naturalem, & legem humanam.

Articulus primus.

Deus creauit de terra hominem, & secundū
imaginem suam fecit illum. Numerum di-
erum & tempus dedit illi, & dedit illi po-
testatē eorū quæ sunt sup̄ terram, Creauit
ex illo adiutorijū simile sibi. Consiliū
& cor dedit illis ad excogitandum, & dis-
ciplinā intellectus repleuit illos. Creauit illis sciētiam
spiritus, sensu impleuit corda illoꝝ. Ostendit illis bo-
na & mala, & lege vitæ hereditauit illos. Iustitiam &
iudicia sua ostendit illis, et dixit eis: Attendite ab omni
iniquitate. Deus cui⁹ opus plenū est gloria ei⁹, q̄ oīa in sapiē-
tia fecit, atq; in numero, mensura, & pondere vniuersa
constituit, sicut vnamquamque creaturam propter cō-
uenientem ac debitum finem produxit, sic singulari mo-
do rationabilem creaturam propter æternam beatitu-
dinem condidit: Vnde diuinus Dauid se, cunctosq; homi-
nes non frustra, sed propter cælestem fælicitatem crea-
tos considerans, ita precatur Memorare quæ mea sub-
stantia? Nunquid enim vane constituisi filios hominū?
Et sanctus Iob omnia diuinæ subesse prouidentia insi-
nuans, Vniuersorum finem inquit ipse considerat, & oī-
nia quæ sub cælo sunt respicit, et iterum: Quem consti-
tuit alium super terram, aut quem posuit super orbem
quem fabricatus est? Deo ergo cura est de omnibus, quæ
admodum Ieremias testatur: fortissime, magne, potens
dominus exercituum nomen tibi, cuius oculi apri sunt

Eccl. 17.

Eccl. 24.
Psal. 103.
Sap. 11.

psal. 88.

Iob. 37.

Ier. 32.

D. DIONY. A RICK. CART.

sup omnes filios Adam, vt reddas vnicuique iuxta opera sua, sicut autem omni inferiori creaturæ impressit deus naturalem inclinationem ad proprium finem, naturalemque perfectionem, iuxta illud ecclesiastici primo. Vnus est altissimus creator omnium rerum potens & metuendus nimis, ipse effudit sapientiam super omnia opera sua, & super omnem carnem. Sapientis namque est gubernare, & sibi subiecta congruenter dirigere. Sic intellectualibus suis creaturis indidit deus excellentiori modo quandam inclinationem non solum naturalem sed sapientialem ac cognitiuam, ad summum bonum seu vltimum finem. Idcirco secundum Augustinum omnis homo naturaliter beatitudinem appetit, sed quoniam appetitus iste beatitudinis, est intellectualis, oportebat homini naturaliter inesse atque conferri quandam huius beatitudinis noticiam, cognitionem quoque eorum per quæ ad beatitudinem peruenitur; hæc vero cognitio naturaliter menti humanæ inscripta, naturalis lex dicitur. Idcirco interrogationi multorum qui dicunt.

Psal. 4.

Quis ostendit id est cognoscere fecit nobis bona? Respondet psalmista: Signatum est super nos lumen vultus tui domine. In hoc quippe naturali lumine rationis veritatem cognoscimus, & inter bona ac mala discernimus, propter quod ad Romanos secundo ait apostolus. Cum gentes quæ legem non habent naturaliter ea quæ legis sunt faciunt, ipsi sibi sunt lex, qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium illis reddente conscientia ipsorum. Est autem multiplex lex. Est namque lex æterna, lex naturalis, lex diuina & lex humana. Lex æterna, est ratio diuinæ sapientiæ, in quantum est directiua actionum ac motuum omnium creaturarum. De hac lege æterna summi atque incommutabilis dei, sapientiæ. 12. scriptum est. Cum sis ergo iustus iuste omnia disponis, virtus enim tua iustitiæ initium est, & rursus: Tu autem dominator domine cum tranquillitate iudicas, & cum magna reuerentia disponis nos. Hæc enim lex æterna ipsa est diuina & increata sapientia, quæ attingit a fine vsque ad finem fortiter, subest

EPITO. PARS SECVN.

enim ei cum voluerit posse, & disponit omnia suaviter, quoniam mouet vnumquodque ad propriam perfectionem secundum naturalis inclinationis exigentiam. Hæc lex diuinæ mentis æterna, omnis rectitudinis, virtutis veritatis ac legis origo est & fontale atque causale principium, secundum Anselmum in libro de veritate. Lex ergo naturalis est quædam participatio legis æternæ, naturis rerum creaturarum naturaliter indita, per quam vnaqueque tendit in proprium finem, sibi a diuina sapientia præstitutum, & operatur proprias actiones: Quæ admodum ait Boetius. *O qui perpetua mundum ratione gubernas, stabilisque manens das cuncta moueri.* Per hanc legem naturalem, omnia creata diuinæ voluntatis imperio ad nutum obediunt, dicente scriptura: *En cælum & cæli caelorum, abyssus & vniuersa terra, & omnia quæ in eis sunt, in conspectu dei commouebuntur et cum cõspexerit ea deus, tremore concutietur.* Et denouo. *Colunnæ cæli pauent ad nutum ipsius, itaque lex naturalis in homine est quiddam dictamen seu ordinatio practice rationis per quam homo ad aliquid agendum vel non agendum inducitur.* Considerandum est enim, quod intellectus seu ratio hominis est duplex, scilicet practica, ut cum veritatis cognitio ordinatur ad opus, sicut cognitio moralis. Nam quid sit virtus inquirimus non ut sciamus, sed ut operemur & boni efficiamur. Ratio vero speculatiua seu intellectus contemplatiua est, dum ipsa veritatis noticia propter seipsam desideratur atque tenetur ut est cognitio diuinorum. Et quoniam beatitudo nostra in cognitione intellectus speculatiui essentialiter sita est, iuxta illud Ioannis decimo septimo. *Hæc est vita æterna ut cognoscant te solum verum deum, ad quam beatitudinem homo perducitur non potest nisi per rectam operationem, intellectus practici, iuxta illud Matthæi decimo nono. Si vis ingredi ad vitam serua mandata. Et sapientia. Bonorum operum gloriosus est fructus, idem rationali animæ cõcreata est quædam habitualis cognitio primorum principiorum tam speculabilium quæ dicitur intellectus ad rationem speculatiuam pertinens, quæ operabilium quæ*

ecclesi. 16.
Iob. 26.

D. DIONYS. A RICK. CAR,

appellatur synderisis, in practica ratione consistens. Synderisis enim est habitus rationis quo cognoscuntur prima principia naturalis iuris seu legis, ut quod deo est obediendum, quod malum est fugiendum, quod proximo est benefaciendum. Lex autem naturalis non est ipse habitus neque synderisis, sed quasi opus eius, videlicet censura rationis quid sit agendum determinans, quae censura per modum praeccepti elicitur ex habituali cognitione synderisis, unde decem praeccepta decalogi ad naturalem pertinet legem, Nam ratio naturaliter eis consentit, & ideo lex scripta data per Moysen quantum ad praeccepta moralia, aliud non erat nisi naturalis legis reformatio ac renouatio. Lex enim naturalis tempore illo adeo obscurata fuit, ut omnes pene ad idolatriam declinarent, quae rationis obscuratio inexcusabilis extitit quemadmodum sapientiae. 13. scriptum est: Vani sunt omnes homines quibus non subest scientia dei, & causam adiunxit, A magnitudine enim speciei creaturae, cognoscibiliter videri poterit horum creator. Nam sicut omnis effectus in quantum est quaedam participata similitudo suae causae, naturaliter ad propriae causae noticiam introducit: sic omnis creatura cum sit quidam radius sui creatoris secundum Dionysium, naturaliter dirigit intellectum ad summi conditoris noticiam, Vniuersa enim propter

prou. 16

seipsum operatus est dominus, quatenus diuinae naturae perfectio, creatricisq; bonitatis proprietas, in rebus creatis reluceant, ac per hoc res creatae humanam mentem ad dei cognitionem perducant. Rationalem enim creaturam deus molitus est, quatenus creatorem suum cognoscat, cognoscendo diligat, diligendo teneat, tenendo fruatur, fruendo beata sit. Idcirco haec dicit dominus. Non gloriatur sapiens in sapientia sua, videlicet naturali atq; terrena, & non gloriatur fortis in fortitudine sua, sed in hoc gloriatur qui gloriatur scire & nosse me. Fuerunt equidem quidam qui sibi sapientes videbantur, sed diuinorum noticiam attigisse gausti sunt de quibus ad Romanos primo scripsit apostolus. Quia

Rom. 1 quod notum est dei, id est, quod naturaliter de deo co-

EPITO. PARS SECVN.

cognosci potest, manifestum est in illis, id est, innotuissimis
 eis, quibus utique nisi huius mundi philosophis? Inuisibilia enim dei, id est, naturales proprietates diuinę naturę,
 per ea quę facta sunt, id est per agnitionem creaturarum conspiciuntur. Sempiterna quoque virtus eius & diuinitas ex rebus creatis cognoscitur, ita ut sint inexcusabiles. Nam cum cognouissent deum, non sicut deum glorificauerunt, sed seruiuerunt creaturę potius quę creatori. Quamuis enim nonnulli eorum idolatrię pñciosam esse cognouerant, nihilominus potius metuētes hominem quam deum, aut certe plus optantes placere hominibus quam deo, idola coluerunt. Vnde de magno illo philosopho, Senecam loquor. 6. de ciuitate dei Augustinus inducit quod dixerit. Sic idola adoramus, ut meminerimus huiusmodi cultum magis ad morem, id est vulgarem consuetudinem quam ad rem pertinere. Denique in libro de vera religione refert Augustin⁹ Platonem scripsisse, eo quod castus in mo virgo permanserit. Non quod Plato virginitatem crediderit esse illicitam, sed propter pontificum paganorum instantias. Veruntamen nec isti excusantur, quia de Seneca Augustin⁹ testatur, quod tñro damnabili⁹ idola coluit, quanto illa quę mendaciter fecit, veraciter agere putabatur. Non audierunt isti atque consimiles eis verbum illud filij dei salubre & sanctum. Nolite timere eos qui corpus occidunt animam autem non possunt occidere. Et item quod Esaię. 55, conscriptum est. Nolite timere obprobrium hominum blasphemiasque eorum. Quis tu ut timeas ab homine mortali, & a filio hominis qui quasi fœnum arefcit? Nos ergo qui priuatum nostri amorem euellere & nos ipsos spiritualiter mortificare docemur, solum deum timeamus, solum deum amemus, & ei soli placere conemur, in eo stabiliri nitamur, nec hominem qui cum quę vel qualemcumque formidamus aut diligamus nisi in deo & propter deum, quatenus cum beatissimo Hieremia singuli dicere valeamus. Domin⁹ fortitudo mea & refugium meum, & robur meum, & rursus, Non est similis tui domine. Magnus es tu & magnum nomen tuum in

Mat. 10

Hier. 16

Galat. 5.
Titu. 1.

fortitudine. Quis non timebit te o rex gentium? Tāto
 ceterum deū in patria clarius cernemus per speciem, quā
 to nunc clarius videmus per fidem, illam plane quæ p
 dilectionē operat. Quidam enim dicunt se nosse deum,
 sed factis negant. Ideo qui se dicit in deo manere, et mā
 data eius non custodit, mendax est & fallax, sed quem
 fallit? Nonne seipsum? Arguet te malitia tua o simila
 tor, & auersio tua increpabit te o infelix hypocrita. Nū
 quid me ad iracundiā puocas dicit dominus? Nonne
 temetipsum in confusione vult? tui? Item tanto deum
 in patria ardentius diligemus amplexando præsen
 tem, quanto nunc amplius eum diligimus desiderando
 absentem. Et quoniam fructio quæ est dos animæ, cor

Prou. 8.

respondet charitatis feruori, quemadmodum scriptum
 est. Ego diligentes me diligo. Et Ioan. 14. ait Sal. Qui
 diligit me diligitur a patre meo, & ego diligam eum.
 Cuius dilectionis præmium pandit, dum addit, Et ma
 nifestabo ei meipsum. Vñō namq; ē tota merces: Pro
 pterea quo nunc calidiori affectu deum desideramus,

Eccle. 2.

eo copiosiori diuiniq; possessione eum possidebimus,
 & intra nos recipiemus. Desiderium enim aperit & pa
 tulam facit mentem optantis ad receptionem dilecti.

Psal. 17.

Psal. 62.

Fortum igitur studium nostrum ad dei internam atque
 feruentem dilectionem vertamus & ordinem, & non
 sint in multis actus nostri, quoniam vnum est necessa
 rium. Ait enim scriptura. Qui timetis dñm diligite illū
 & illuminabunt corda vestra. Idcirco diligam te dñe
 fortitudo mea, & precor vt sicut adipe & pinguedine
 repleat aīa mea dilectione tua desifica. Deniq; si homo
 non ordinaret a deo nisi ad naturalē felicitatem ac finē
 quemadmodum opinabāt Philosophi, sufficeret ei lex
 natural, neq; altiori lege egeret, sed quoniam ad sup
 naturalē beatitudinem conditi sumus, iuxta illud apo
 stoli. Gratia dei vita æterna. Et iterum. Oculi non
 vidit nec auris audiuit nec in cor hoīs ascenderunt, q̄
 pparauit deus diligentibus se, sed vnde hoc nosti apo
 stole? Respondet, nobis inq̄t, reuelauit deus p spiritū
 sc̄m. Idcirco indigemus supnaturali lege, per quam de
 vera ac supnaturali beatitudine instruemur, atque de

Rom. 6.

1. Cor. 2.

EPITO. PARS SECVN.

ceptis & actibus pueniendi ad eam illuminemur, sicut in Psalmo sanctus precatur. Illuminet vultum suū sup nos, ad quem finem in quo fructu adiecit vt cognoscamus in terra viāna, in omnibus gētibus salutare tuum. Quis enim hominum poterit scire consilium dei, aut q̄s poterit cogitare quid velit deus, nisi tu dederis sapientiam, & miseris spiritum tuum da cælis? Hæc ergo lex supernaturalis dicitur lex diuina, quæ est mensura ac regula actuum humanorū in ordine ad felicitatem æternam. Per hanc enim legem ratio cognoscit & dicit quid de deo sciendum, quomodo ei ministrandum & ad quem finem sit omne nostrum exercitium referendum. De hac lege ait P salmographus. Lex dñi immaculata conuertens aīas, quam sibi idem necessariam sciens, exorat, Legem pone mihi domine in via tua. Et iterum. Legem pone mihi dñe viam iustificationum tuarum. Propter hanc legem hominibus a deo collatā, Esaias testatur. Dominus iudex noster, dominus legifer noster, dominus rex n̄r, ip̄e veniet & saluabit nos. Et Hieremias de deo exor̄t: Dabo inq̄t leges meas in cordibus eorum, & in mentibus eorum superscribam eas quod tamen de noua lege esse prædictum apostolus asserit, quæ ita se habet ad veterem legem sicut meridies da auroram, lumē ad vmbra, veritas ad figuram, Im̄o sicut splendor ad tenebras, & vita ad mortem. Præterea præter legem naturalem & æternam atq̄ diuinam ponitur lex humana, quæ est quoddam rationis dictamen, quo diriguntur actus humani in ordine ad finem boni communis. Hæc autem lex ex naturali lege præcedit, & est q̄si determinatio & explicatio legis naturalis, circa pticulares hoīm status atq̄ negotia, casus ac opa. Nā ea q̄ ad naturalem ptinent legē, non sunt oīa æque manifesta & omnib⁹ certa: & ideo p̄ legem humanā exprimit et clari⁹ declarat, q̄d lex naturalis obscure complectitur. Talis ergo necessaria est vitæ humanæ. Fit enim legis est homines a malis retrahere, & virtuosos efficere. Quidam vero hominū sunt naturaliter bonæ indolis quemadmodum de xeroboam rege israel

Psal. 66.

Sapi. 9.

Psal. 18.

Psal. 119.

Psal. 8.

Esa. 33.

Hier. 32.

3. Reg. 17.

D. DIONYSI A RICK, CAR,

Psal. 18.

Gal. 3.

Ios. 1.

regum hebetur. In quo tamē postmodum honor mo-
res corrumpit. Isti autem sine comminatione pœnarum
ac metu facilliter inducuntur ad bona, & retrahuntur a
malis. Aliqui uero inueniuntur proterui atq; ad malū
procliuēs ac feruidi, quos necesse ē a malis arceri & ad
bonum induci comminatione, metu ac vi. Talis autem
disciplina, dicitur lex humana. Propter quod constitu-
tio legum necessaria extitit, quoniam teste philosopho
primo Politicę. Quemadmodum homo virtute ordina-
tus iusticięq; vestitus, est honorabilissimū animal, sic
si a lege & æquitate separetur, est omnium animalium
pessimū. Verū tamē qm̄ lex humana communitati pro-
ponitur, ideo multa mala pmitit, ne deteriora contin-
gant. Lex uero diuina cum sit immaculata, & velut ra-
dius lucidus legis æternę, nullum malū permittit, om-
nemq; perfectionem includit, propter quod immacu-
lata & conuersiua animarum vocatur, tamen quantum
possibile est debet (secundum Isidorum) lex humana esse
honestā, quatenus religioni conueniat. Iusta, ut secun-
dum rationem procedat, possibilis, ut a subditis porta-
ri impletiq; possit, erit quoq; secundum consuetudinē
patrię, & loco & tempori debet congruere. Ex his itaq;
constat cur dicat apostolus. Lex propter transgressores
posita est. Iustis enim non est lex posita. Et quoniam in-
tentio legislatoris est bonos homines efficere, ideo secū-
dum distinctionem humanarum operationum assignā-
tur varij legis effectus. Quędam enim opationes sunt
per se bonę atq; laudabiles, & respectu harę legis effe-
ctus est præcipere siue consulere. Item iuxta illud Deu-
teronomij. 4. Custodi temetipsum & animam tuam so-
licite, & Iosue primo. Ecce præcipio tibi, confortare &
esto robustus. Alię operationes sunt per se malę, & re-
spectu harum effectus legis est prohibere, quemadmo-
dum scriptum ē. Caue ne vnquam obliuiscaris pacti do-
mini dei tui: Alię uero operationes sunt indifferentes
& quo ad has legis effectus extat permittere. Punire au-
tem est legis effectus quantum ad duos & preuaricato-
res. Quoniam itaq; lex diuina humanā in eo transscit

PITOM. PARS SECVN.

dit quod omne malum prohibet, nec aliquo d peccatum permittit, idcirco eam custodire in oibus difficillimū est, & omni diligentia egens, propter quod hortat nos sermo diuinus. Omni custodia custodi cor tuum, cuius rationem alibi tradens. Nisi te inquit constanter in timore dei seruaueris, cito subuertetur domus tua. Nam qui spernit modica paulatim decidit. Propterea altiora te ne quaesieris, & fortiora te ne scrutatus fueris, sed quae praecipit tibi des illa cogita semper, & in pluribus eius operibus ne fueris curiosus, & Tobias ait. Omnibus diebus vitae tuae deum in mente habero, & pete ab eo ut vias tuas dirigat. Non enim est hoc volentis neq; currentis, sed miserentis dei.

¶ De distinctione legis diuinæ in legem antiquam & nouam.

Articulus secundus.

Lex per Moysen data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est. In hoc verbo beatus euangelista Ioannes insinuat eundem esse nouae ac veteris legis autorem. Lex enim vetus bona erat dicente apostolo. Itaq; lex quidem sancta, & mandatum sanctum & iustum & bonum. Nam lex vetus illicitam concupiscentiam, & omnia peccata quae sunt contra rationem prohibuit. Lex ergo diuina per nouam & veterem legem diuiditur, non quasi per oppositas species, cum vtriusq; legis sit vnum principium scilicet deus, & vnus finis scilicet Christus, sed sicut per imperfectum atq; perfectum. Cum enim finis legis sit deo vniri & frui, illa dicitur lex perfecta quae ea includit, per quae homo ad dei fruitionem pertingere potest, ad quam sine gratia nemo perducitur. Lex aut antiquam non continuit, sed promisit. Propter quod testatur apostolus. Nihil ad perfectum adduxit lex. Introductio vero melioris spei per quam approximamus ad deum, Christus enim est causa atq; principium gratiae, de cuius latere fluxerunt sacramenta gratiae contentiua. Idcirco lex vetus quamuis pro tempore illo bona perfecta atq; exiitit, dei tamen perfecta sunt opera, tamen quia nouae legis erat figura nec gratiae collectiua imp-

Prou. 4.
eccl. 27.
eccl. 19.

Tob. 4.

Rom. 9.

Exod. 22.

Heb. 7.

Deut. 32.

- fecta nominatur, p̄ comparationē ad legem Christi q̄
lex gratiæ dicitur. Quod vero p̄ Ezechielem dñs ait.
Ezech. 20. Dedi eis p̄cepta non bona, & iudicia in quibus non vi-
uent: intelligendum est de ceremonialibus p̄ceptis,
quæ p̄tā quidem ostēderant, non aut̄ purgabant, quo-
niām gratiam non conferebant. Similiter lex verus d̄
secundum apostolum, inraisse vt abundaret delictum,
& q̄ peccatum per eam reuixit, & administratio mor-
tis vocatur, & alia q̄dam de ea legunt, quæ non sunt in-
telligenda effectiue, sed occasionaliter & cōsecutiue, eo
quod lex gratiam non contulit, per quam illa quæ p̄ce-
pit impleri possent. Et quia peccatum post legistatorem
grauius erat quam ante. Et item quia talis est nostra p̄-
uersitas, quod ea quæ nobis prohibentur, vehementius
desideramus. Hæc ergo occasio non est ex pte legistato-
ris data, sed ab hominibus sumpta. Dentq̄ lex verus de
monstratur a deo collata, quia ad Christum disposuit.
Luc. 24. Primo quia testimonium de ipso perhibuit, quē admo-
dum Lucæ vltimo Christus fatetur. Oportet impleri
Ioann. 7. omnia quæ scripta sunt in lege & p̄phetis & psalms de
me. Et alibi. Scrutamini scripturas, q̄ illæ sunt quæ te-
stimoniū phibent de me. Secūdo disponebat ad Christū
reuocando homines ab Idolorum cultura, & sub vnus
dei obsequio conseruando, Quemadmodum ad Gala-
thas tertio ait Apostolus. Priusquam veniret fides
sub lege custoditebamur, conclusi in eam fidem quæ re-
uelanda erat. Et iterum: Lex inquit, p̄dagogus noster
fuit in Christo. Vbi autem venit fides, iam non sumus
sub p̄dagogor. Propter quod ad Hebræos scribit. Re-
Hebr. 7. probatio fit p̄ æcedentis mandati, propter infirmita-
tem & inutilitatem. Nam veniente perfectione Euan-
gelica cessare oportuit imperfecta illa legalia. Quam-
uis vero Lex antiqua non sufficit ad salutem, nihilomi-
nus patres veteris testamenti saluari sunt per gratiam
spiritus sancti, q̄ gratia inerat eis nō ex lege, sed per fi-
dem mediatoris venturi. Porro lex noua in tribus a
veteri differt, eamque excellit. Primo quoniam lex

EPITOM. PARS SECVN.

noua ad caelestia & spiritalia atque aeterna bona nos
 inuitat & erigit, vnde Christus mox in sua praedica-
 tionis exordio, regnum caeleste spondit, dum ait.
 Penitentiam agite, appropinquabit enim regnum caelorum
 Lex autem vetus directe promittit temporalia bona, ter-
 renumque regnum. Nam in ipso legis initio statim popu-
 lus ad regnum Chanaanorum inuitatur. Secundo lex
 noua antiqua transcendit, quoniam non solum manu
 seu opus malum, verumetiam animum & cogitationes
 iniustas damnat ac cohibet, vetus autem vt dicitur ma-
 num cohibuit. Et ergo Matthaei .5. Christus dicit. Ni-
 si abundauerit iustitia vestra plus quam scribarum &
 pharisaeorum non intrabitis in regnum caelorum. Ter-
 tio quia lex vetus inducit ad obediendum diuinis man-
 datis timore poenarum, noua vero amore spiritus san-
 cti, qui per gratiam Christi in noua lege praestatur, in ve-
 teri figurabatur. Ideo Augustinus ait, Breuis est noue
 ac veteris legis distinctio, timor & amor. Sola ergo lex
 Christi est lex perfectionis & gratiae, cui alia nulla suc-
 cedit. Non enim est aliud nomen datum hominibus in quo
 oporteat eos saluos fieri, & non est in alio aliquo salus.
 Potest quoque .4. addi distinctio, quoniam lex vetus
 cum sit imperfecta & ad legem Christi praeparatoria,
 data est deo per ministerium angelorum, dicente apostolo
 Lex data est per angelos in manu mediatoris. Et Actuum
 septimo, Stephanus dicit iudaeis, Accepistis legem in
 dispositione angelorum, sed noua lex cum sit summa ac
 vltima, ab ipso dei verbo, deo vero incarnato imme-
 diate donata est, sicut testatur Apostolus. Nouissime
 diebus istis loquutus est nobis in filio. Si vero quaeratur,
 cur deus veterem legem specialiter populo praesti-
 tit iudaeorum, Respondendum, quoniam decuit popu-
 lum illum speciali sanctitate pollere & gratia, ex quo
 Christus nasci elegit. Non ergo data est eis propter eo-
 rum iustitiam, quemadmodum in Deuteronomio Mo-
 yses ait. Scito quod non propter iustitias tuas

Matt. 5.
 Luca. 11.

Actu. 4.
 Hebr. 7.
 Gal. 3.

Hebr. 1.

Deut. 9.

D. DIONYSI A RICK. CART.

Deut. 10.

dominus deus dederit tibi terram hanc, cum durissime
ceruicis sis populus, & rursus, Dilixit dominus p̄ses tu
os, & elegit semen eorum post eos. Querere autem,
cur potius deus ex illo populo incarnari volebat quā
ex alia plebe, simile est ac si queratur, cur vnum trahat
& alium non trahat, quod quare contingat noli inter-
rogare, si non vis errare. Quoniam ergo lex vetus solis
Iudæis præstita fuit, ideo alij non tenebantur ad eam.
Propter quod Dionysius .9. cælestis Hierarchiæ capite affir-
mat, multos gentilium per ministerium angelorum
ad deum conuersos sine mosayca lege. Veruntamen quia
lex vetus manifestatio extitit legis naturæ, & alij sup-
addebat, idcirco omnes tenebantur ad eam quantum ad
præcepta moralia, quæ continebat in tantum & eo mo-
do, quantum & quomodo erant præcepta legis naturæ
non quia erant præcepta legis scriptæ seu veteris atque
mosaycæ. Rationabiliter demum data est lex vetus nõ
ab origine mundi vel Abrahæ sed Moyssi, ad confunden-
dam reprimendamque humani cordis superbiam. De du-
obus enim homo potissime superbiuit, videlicet de sci-
entia atque potentia. De scientia quidem, quæsi naturalis ra-
tio ei sufficere posset. De potentia quoque, tanquam per
propriam potestatem legem implere valeret, horum vero
vtrumque manifeste falsum apparuit tempore Moyssi, quæ
ad idolatriam & innaturalia atque turpissima vitia de-
clinabant. Tunc ergo opportunissime atque conuenientis-
sime data est lex per quam secundum apostolum est cog-
nitio peccati, tam in adiutorium bonis quam in conu-
ersionem malignis. Ideoque ad Romanos .8. scribit apo-
stolus. Quod impossibile erat legi in quo infirmabatur
per carnem, misit deus filium suum, ut iustificatio legis
impleretur in nobis per dominum nostrum dei vnige-
nitum qui est super omnia deus sublimis & benedictus
Amen.

Rom. 7.

¶ De triplici præcepto veteris legis, &
specialiter de præceptis moralibus,
Articulus tertius.

EPITO. PARS SECVN.

Quæ est alia gēs sic inclyta, vt habeat cerimo-
 nias iustaq; iudicia, & vniuersam legem, Ver-
 ba sunt hæc Moyſi hominis dei in dño glori-
 antis, ſuper omnibus bonis quæ tradidit Iſraeli. Tripli-
 cia autem præcepta quemadmodum in libris his tangi-
 tur, Lex vetus continuit ſcilicet, moralia, ceremonialia
 & iudicialia. Præcepta vero moralia appellantur, quæ
 ad bonos pertinent mores, & de actibus virtutū imme-
 diate donantur, vt illud non furtum facies, non concu-
 piſces rem proximi tui, quæ ſunt actus iuſtitiæ. Lex em̄
 diuina ad dei dilectionem homines reducere & ordina-
 re intendit, quoniam ſcriptum eſt. Sancti eritis quoniã
 ego ſanctus ſum. Et iterum. Perfectus eris & abſq; man-
 cula cum domino deo tuo, cui concordat quod in euan-
 gelio legitur. Eſtote perfecti ſicut & pater veſter cæle-
 ſtis perfectus eſt. Cum ergo ſimilitudo ſit cauſa amoris
 iuxta illud, Omne animal diligit ſibi ſimile, elu. eſcit q̄
 homo ad dei amicitiam pertingere nequit, niſi per actū
 virtutum ſanctus & deo conſimilis fiat. Ideirco lex di-
 uina præcepta moralia aſſignauit, vnde Eccleſiaſtici. 17.
 habetur. Deus ab initio conſtituit hominem, et reliquit
 eum in manu cōſilij ſui, id eſt, i liberi poteſtate arbitrij
 adiecit illi præcepta. Denique diuinæ legis intentio eſt
 homines conuenienter diſponere, tam quo ad ſeipſos,
 quam in ordine ad deum. Horum vero vtrumq; eſt de le-
 ge naturæ ſeu naturalis rationis dictamine in commu-
 ni, ſed oportuit vtrumq; determinari in ſpeciali, quātū
 ad modum colendi deum, & item quantum ad modum
 obſeruādi iuſtitiã inter homines. Illa ergo præcepta q̄
 determinant præcepta moralia quo ad deum, aſſignan-
 do ſpeciales modos ſeu ritus cultus diuini, ceremonialia
 nominantur. Quæ autem determinant præcepta mora-
 lia quantum ad homines, tradēdo ſpeciales modos ſer-
 uandi iuſtitiã inter hoīes, iudicialia dicta ſunt. Cum em̄
 homo ex anima & corpore componatur, ordinatur
 ad deum non ſolum per ſpeciales interioresq; actus, vt
 ſunt credere, ſperare, diligere, verum etiam per actus
 exteriores atq; corporeos, vt ſunt ſacrificia, obla-

Deut. 4.

exod. 20.

deut. 18.

Matt. 5.

eccle 13.

tiones per quæ homo diuinam seruitutem proficitur,
 & de talibus actibus ceremonialia dantur præcepta.
 Præcepta igitur ceremonialia ac iudicialia ex instituti-
 one sortiuntur virtutem, & a deo p Moysen data sunt
 sicut in Deuteronomio ipse testatur. Decem inquit,
 verba scripsit deus in tabulis duabus, vt docerem vos
 ceremonias atq; iudicia. Præcepta vero moralia a deo
 immediate sunt data, eo quod naturali rationi inscri-
 pta ac indita sint. Ait autem Augustinus in libro de spi-
 ritu & litera: quod lex illa mosaica occidere occasio-
 naliter perhibetur etiam quo ad præcepta moralia,
 in quantum præceperat bonum, non impediens auxili-
 um gratiæ ad implendum. Præter prædicta quoq; præ-
 cepta ponuntur in lege quædam mandata, quæ nõ sunt
 omnino ad salutem necessaria, sed præcipiuntur tanq̃
 vtilia, & ad obseruantiam principalium præceptorum
 accommodata, vt est illud in Exod. Si acceperis pignus a
 proximo tuo, añ solis occasum restituas ei, atq; similia
 quæ proprie nõ dicuntur præcepta, quia simpliciter nõ
 obligant sed mandata. Ideoque Hierony. dicit. In præ-
 ceptis iusticia, in mādatis vero est charitas. Quamuis autē
 cuncta præcepta moralia naturali rationi concordent
 & pateant non tamē æqualiter. Nam quædam adeo pla-
 na sunt, vt mox prolata omnibus innotescant, vt de ho-
 noratione parentum, de non committendo homicidio,
 Quædam vero maiori consideratione circumstantiæ
 egent, & approbatione sapiētum, vt illud, Corācano ca-
 pite consurge, & honora personam senis. Alij q̃ autem
 diuina egent illuminatione, vt de non faciendo scup-
 tili atque constabili. Decem autem præceptorum tria
 prima spectāt ad deum. Tria namq; debet subiect^o pla-
 to seu principi, fidelitatem, ne ei⁹ honorē alienis impē-
 dat, vel ad alios referat. Hęc ergo fidelitatem deo altis-
 simo impendendam concernit ac iubet primum manda-
 tum dum dicitur. Non habebis deos alienos. Secundo
 debetur prælato reuerentia ne offendatur, ad quod per-
 tinet secundum mandatū. Nõ assumes nomen dei tui in-
 vanū. Tertio debet plato debitus famulatus de q̃ datur

Hebr. 7.
Deut. 9.

2. Cor. 3.

Exod. 22.

Leuit. 19.
Exod. 20.
Deut. 5.

Exod. 20.

EPITO. PARS SECVN.

tertium mandatū quo dicitur . Memento vt diem sab-
 bati sanctifices . Inter præcepta quæ decalogi de sola ob-
 seruatione sabbati, & non de aliarum celebratione solē
 nitatū fit mentio. Nā oēs veteris legis solemnitates in-
 stitute sunt in commemoratōne alicui⁹ hūficij dei, vel
 p̄teriti cuius agebat memoria, aut certe futuri cuius re-
 præsentabat figura. Omnium vero diuinorum beneficiorū
 commemorandoz primū atque præcipuum est mun-
 di creatio, ob cuius memoriā instituebat sanctificatio sab-
 bati, vt cum Moyses dixit . Memento vt diem sabbati
 sanctifices, cām adiecit & ait: Sex enim diebus fecit de⁹
 calum & terram. Oīm autē beneficiorū dei p̄figuradōne
 excellentissimum fuit, quies mentis in deo, nūc quidem
 per gratiam, & in futuro per gloriā. Et hæc quies etiā
 moraliter figurabatur, per obseruantiam sabbati. Cæ-
 teræ vero solemnitates celebrabantur in memoriā
 alicuius particularis beneficij temporaliter transcu-
 tis, quemadmodum solemnitas Phæse, in commemora-
 tionem liberationis patrum ex Aegypto, & in figuram
 passionis Christi quæ temporaliter transijt. Considerā-
 dum quoque quod decem præceptis decalogi quæ per
 se omnibus faciliter innotescunt, surperadduntur alia
 quædam præcepta moralia non adeo manifesta, sed ta-
 men reducuntur ad decem principalia. Primo enim præ-
 cepto decalogi quo cultus alienorum deorum prohibe-
 tur, adduntur præcepta eorum prohibitiua, quæ ad idolo-
 rum cultum disponit, Quemadmodum Moyses in Deu-
 teronomio iussit . Non inueniatur in te qui lustrat filiū
 suum aut filiam ducēs p̄ ignē, nec maleficus, vel incanta-
 tor, nec qui pythones consulat, neque diuinos, aut qui
 a mortuis quærat veritatem . Secundo præcepto quo
 prohibetur periurium, superadditur, prohibitio falsæ do-
 ctrinæ . Tertio autem quo dei obsequium præcipitur
 omnia præcepta ceremonialia adiunguntur. Quarto quæ
 quod est de honoratione parentum, adiungitur præ-
 ceptum de honoratione senum, & omne quod ad reueren-
 tiā alijs exhibendam inducit, Quinto autē quod est de, phibi-
 tione homicidij, addit, prohibitio odij, oīsque violationis in

Exod. 10.
 Gene. 1.

Deut. 18.

Leuit. 19.

proximum, quēadmodum in Leuitico legitur: Non stabis cōtra sanguinem proximi tui, & ne oderis fratrem tuū in corde tuo. Sexto præcepto quo adulterium prohibetur, prohibitio additur meretricij vicijq; contra naturam. Septimo quo furtum vetatur, additur prohibitio vsuræ, calumniæ atq; rapinæ. Octauo autem præcepto quod falsum testimonium prohibet, additur prohibitio falsi iudicij, detractionis quōq; atq; mendacij. Sed alijs duobus nulla adduntur, quia per ea omnis concupiscentia mala vetatur. Nunc ergo quoniam omnipotenti deo fidelitatem, reuerentiam, & famulatum debemus, offeramus ei mentem vera fide synceram, de qua Ieremias testatur. Domine oculi tui respiciunt fidem. Reueramur in super eum, circumspecti & anxii, ne offendamus dei ac iudicis nostri præsentiam, sed & minustremus ei non negligenter ne maledicamur, sed vt

exod. 22.

leuit. 19.

exod. 20.

deur. 3.

Hier. 5.

Ios. 14.

Iosue monet, corde perfecto atq; verissimo.
¶ Sermo de præceptis ceremonialibus veteris legis & de rationibus sacrificiorum legalium.

Neb. 10.

V Mbram habens lex futurorum bonorū, non ipsam imaginem rerū, nunquam potest accedentes perfectos facere. Sicut ostensum est, ceremonialia præcepta ordinantur ad cultum diuinum. Cultus autem dei est duplex, videlicet interior atq; exterior, & sicut corp^o ordinat ad animā, & per eam ad deum, sic cultus dei exterior ad interiorem cultū refertur, in quātum disponit ad ipsū. Cult^o vero interior in vnione mētis ad deum, per intellectū & affectum consistit. Idcirco sectum quod mens rationalis deo per intellectum & affectum diuersimode coniungitur, & secundum hoc exterior cultus diuersificatur. Quoniam ergo in patri deus per spēm clare & absq; velamine a beatis conspicitur ideo cultus beatorū exterior nō est figuratiu^o, sed in laude dei consistit, quæ ex interiori cognitione & affectione procedit, quemadmodum Esaias fatetur. Gaudium & læticia inuenietur in ea gratiarum actio & vox laudis. In vita autem præsentī diuinā veritatem in seipsa videre non possumus, sed repræsentatur nobis sub sen

esai. 51.

EPITO. PARS SECUN.

sibilibus formis, tam in veteri quam in nouo testamen-
 to. Sed in nouo testamento propalata est via pertingē-
 di ad clarā atq; beatissimā diuinā veritatis noticiā
 Christo iam nato, qui de seipso testatur. Ego sum via *Ioan. 14.*
 veritas & vita. Nemo venit ad patrem, nisi per me: & *Ioan. 10.*
 iterum, ego inquit sum ostium per me si quis intrōlerit
 saluabitur. Sed in veteri lege hęc via propalata nō ex-
 titit sed promissa, vt ad Hebręos. 7. probat apostolus.
 Ceremonialia ergo veteris legis figuratiua fuerunt, nō
 solum veritatis in patria manifestandę, sed etiā Chri-
 sti ac cultus nouę legis, per quem ad beatitudinem in
 qua figura non est neq; anigma, venit. Cultus verō
 ceremonialis atq; exterior nouę legis non est figurati-
 uus vię perueniēdi ad patriam, sed veritatis in patria *esai. 44.*
 per speciē cōtuenđę, de qua Esaias dixit. Oculus nō vi- *psalm. 35.*
 dit deus absque te, quę pręparasti expectantibus te.
 Et psalmista. In lumine tuo videbimus lumen. In lumi-
 mine enim creato mentem p̄parante, quod est lumē glo-
 rię, videbimus lumen increatum quod est lumen super
 essentialē diuinę essentialię, sicut enim teste apostolo, ve-
 tus lex figura est nouę legis, ita iuxta Dionysium, 3. cę-
 lestis Hierarchię capit: Status nouę legis extat figura
 status glorię, & est quasi medi⁹ inter statum veteris le-
 gis & patrię. Propterea cum signa figuratiua legis anti-
 quę sint obscuriora figuris legis gratię: dixit aposto- *hebr. 10.*
 lus vmbra habens lex futurorum bonorum, non ip-
 sam imaginem rerum: Vmbra nempe obscurior extat
 imagine, & ideo vmbra spectat ad veterem legem, ima-
 go ad nouam, & ad Collossenses ait. Nemo vos iudicet
 in cibo aut potu, aut in parte diei festi, aut neomenię
 aut sabbatorum, quę sunt vmbra futurorum. Omnia *Col. 1.*
 enim in figura contingebant eis, scripta sunt autē prop-
 ter nos, & ergo curare debemus vt ea intelligamus. De
 nīq; ceremonialia veteris legis diuiduntur in sacrificia
 in quibus exterior dei cultus pręsertim consistit, in sa-
 cra, quę sunt instrumenta diuini cultus, vt vestes san-
 ctę, vasa quoque sacrata, & tabernaculum. In sacrāmē-
 ta, quę sunt consecrationes ministrorum dei, & in ob-

Cor. 10. 1.

D. DIONY. A R I C K. C A R,

Efat. 5.

Ephc. 5.

1. Para. 29.

seruantias q̄ pertinent ad specialem conuersionē mī-
nistrorum templi, quēadmodum autē p̄ sacrificia veteris
legis figurabatur verū sacrificium q̄d est Ch̄sus dñs
q̄ oblatus est q̄a voluit: Obtulit em̄ semetipsum oblati-
onē & hostiā deo in odorē suauitatis, p̄ nob̄, sic sacramē-
ta legis illius figurabāt sacram. legis nouæ, & obseruā-
tiæ illæ cōuersionē populi Ch̄stiani. sacrificiū q̄o no-
uæ legis. s. Eucharistia, q̄ntā Christum continet, qui p̄
sanguinē suum sanctificauit populum, secundum Apō-
stolum, sacramentum vocatur. Sed sacrificia legis anti-
quæ quia non continebāt gratiam, non dicuntur sacra-
menta. Porro præcepta ceremonialia legis scriptæ ad
duo ordinabantur, videlicet, ad cultum diuinum illi tē-
pori conuenientem, & ad figurandum Christum seu ea
quæ Christum concernunt. In quantum ergo ordinabā-
tur ad cultum dei pro tempore illo, habebant causam
literalem, scilicet, vt retraherent suo onere ab occupati-
one Idolatriæ, ad quam populus ille labilis extitit, vel
vt diuinorum memoriam beneficiorum inducerēt, aut
diuinæ maiestatis excellentiam designarent. In quantū
autē ordinabantur figuratim ad Christum, habebāt ra-
tiones figurales ac mysticas. Et quoniam ceremoniæ
veteris testamenti ordinabantur ad cultum dei atq; ad
Christum ratio, potest assignari sacrificiorū legis tam
literalis, quā mystica seu figuralis. sacrificium em̄ le-
gale exterius, repræsentat ordinationem mentis in de-
um, in quantum ordinabatur ad cultum diuinum. Bo-
na vero ordinatio mentis in deo hæc est, vt se omnia a
deo recepisse cognoscat tamquam a primo omnium
rerum principio, & omnia ad deū finaliter referat, tan-
quam in vltimum oīs nostræ operationis beatificum
finem. Hoc autē homo in sacrificijs et oblationib; illis le-
galib; p̄fitebatur & insinuabat, quēadmodū primo Pa-
ralipo. Dauid ait. Tua sunt omnia dñe deus, & q̄ de ma-
nu tua accepim⁹, dedim⁹ tibi. Alia q̄q; ratio literalis sa-
crificiorum legalium datur, q̄tenus populus a sacrifi-
cijs Idolorum retraheret. Nā p̄cepta sacrificiorum nō
tradebātur ei, nisi postq̄ ad idolatriā declinauerat, vltim

EPITÔ. PARS SECVN.

lum adorâdo conflatilem. Idcirco Hier. 7. dicitur. Non
 sum locutus patrib⁹ v⁹is, nec p⁹cepti eis de v⁹bo holocau
 stomatū, in die q̄ eieci eos de terra Aegypti. Ratio de
 mum figuralis ac m⁹stica oīm sacrificior⁹ veteris legis
 erat figurare illud verum sacrificiū, quo se vnigenitus
 dei, p nobis obtulit patri, Omnium em̄ beneficiorū que
 deus humano g⁹ni per peccatum tam lapsō donauit, erat
 maximū qd p⁹prio filio non pepcit, sed pro oībus no
 bis tradidit illū. Inter animalia autem qua drupedia
 non offerebantur deo nisi tria g⁹na, scilicet oues, boues,
 & capræ. Lex enim volebat populum Iudæorum a pā
 ganis distinguere. Idolatræ v⁹o oīa animalia idolis tuis
 immolabāt, his trib⁹ exceptis. Et maxime apud Aegypti
 os inter q̄s Hebræi cōmorati nutritiq̄ fuerant, præ dicta
 vero tria aīalia abominabilia erāt ad occidendū. Nam
 ouem colebant, hircos q̄q̄ venerabantur q̄a in eorum
 specte dæmones ipsis apparuerunt. Bubus autē utebam
 tur in agricultura, quā inter res sacras cōputabant: &
 ideo Moyses Pharaoni dixit. Abominationes Aegypti
 orum immolabimus domino deo nostro. Item præ di
 cta tria animalia mundissimum habent alimentum, &
 humanam vitam præ fertim sustentant, idcirco ad im
 molandum erant aptissima. Præ dicta quoque anima
 lia spiritualiter puritatem designant. Ait enim glosa Le
 uitici primo. Virulum offerimus, cum carnis lasciuia
 superamus, turturem, cum castitate seruamus, agnum
 cum irracionales motus contemnimus. In columba quo
 que & turture duarum naturarum coniunctio insinua
 tur. Sed cur pisces non offerebantur? Respondendum
 quoniam pisces ex aqua abstracti protinus moriuntur
 & ergo in templo offerri non poterāt, Sed cum deus sit
 auctor vitæ, & ipse mortem non fecit, neq; letatur in per
 ditione viuor⁹, cur non potius immolabantur ei ani
 malia viua quam mortua atq; cremata? Responden
 dum q̄ occisio illa significauit destructionem peccati,
 & quod homines peccatores morte sunt digni: erat eti
 am occisio aīaliū immolatorū figura occisiois sūmi sa
 crificij, s. Christi. Tradit autē lex spēalē modū occidēdū

Ephe. 5.

Rom. 8.

Exod. 3.

Sapie. 1.

immolata, quæ alijs modis occidendi victimas suas utebantur idolatræ, & secundum Rabimoysem lex modum elegit, quo animalia minus auerentur. Est autem diligenter aduertendum triplex fuisse genus sacrificiorum veteris legis, quorum primum dicebatur holocaustum quod totum comburebatur, velut totum incensum. Ipsum namque offerebatur deo specialiter propter reuerentiam maiestatis diuinæ, atque amorem bonitatis sue immensæ, & conueniebat statui perfectorum, qui consilia Christi obseruant, & ideo totum comburebatur, quatenus sicut totum animal in vaporem resolutum ascendit, sic designaretur totum hominem & ea quæ eius sunt deo esse subiecta, & ipsum in dei amorem prorsus debere resolui & sursum leuari. Secundum genus sacrificij fuit quod deo pro peccato offerebatur propter remissionem peccati, cuius vna pars comburebatur, & alia in usum cessit sacerdotum conueniebatque statui proficientium, ad designandum quod peccatorum remissio a deo fit per ministerium sacerdotum. Sed quando sacrificium offerebatur pro peccato totius populi aut sacerdotis totum comburebatur, si enim tunc aliquid eius fuisset comestum idem extitisset ac si non fuisset oblatum. Hoc tamen specialiter contigit ad figurandum, quod in sacerdotibus nullum vitium permanere, residereue debet, tertia quoque pars huius sacrificij in usum offerentium promeniebat, quia remissio culpæ est a deo per ministros ecclesiæ, cooperantibus eis qui peccauerunt. Ad eam vero & sanguis nullius usus concedebatur: sed sanguis ad altaris crepidinem effundebatur ad reuerentiam dei, ad eam vero comburebatur in igne, cuius vna ratio fuit, quatenus populus dei ab idolatræ secerneretur. Non idolatræ de sanguine victimarum bibebant, comedebantque adipes quemadmodum in castico Deuteronomij scribitur, de quorum victimis comedebant adipes, & bibebant vinum libaminum. Ratio vero moralis fuit, quia sanguinis effusio prohibebatur iudæis dicente Moysi, Non stabis contra sanguinem proximi tui. Ratio quoque mystica erat, quia per hæc designabatur effusio sanguinis

Deute. 32.

Leuit. 19

EPITO. PARS SECVN.

Christi, & pinguedo charitatis propter quam pro nobis mori dignatus est. De hostiis autem pacificis pectusculum armusque dexter, sacerdotis vsui deputabatur, ad insinuandum quod sacerdotibus sapientia cordis necessaria est, ad instruendum populum dei, quod figuratur per pectus, quod est sapientiae tegumentum. Sed per armum dextrum ostendebatur, quod fortitudo eis necessaria sit qua valeant æquanimitè ferre aliorum defectus, quemadmodum docet Apostolus. Debemus nos firmiores infirmorum imbecillitates portare, & non nobis placere. Quoniam vero holocaustum erat dignissimum omnium sacrificiorum, ideo masculus solum in holocaustum offerebatur. Columbæ quoque & turtures non erant nisi pauperum oblationes, qui maiora habere non poterant, unde nec in hostiis pacificis offerebantur, quoniam hostiæ pacificæ immolabantur gratis acque spontaneæ. Sed pro peccato offerebantur, eo quod planctum pro cantu habebant, & propter altitudinem sui volatus, sacrificio holocaustorum conueniebant. Holocaustum igitur summum ac primum locum inter sacrificia habuit, deinde hostia pro peccato, quæ comedebatur solum in atrio a sacerdotibus, & in die sacrificij. Tertio, hostiæ pacificæ ex voto. Quarto, hostiæ pacificæ spontaneæ, Cuius ratio est, nam maxime homo obligatur deo, propter excellentiam maiestatis diuinæ. Secundo propter offensam ei illatam. Tertio, propter beneficia iam suscepta. Quarto, propter beneficia sperata. Dicit autem Rab bimoyles, quod quanto peccatum exitit grauius, tanto offerebatur pro ipso vilior species animalis. Nam pro scelere idolatriæ, quod maximum est, immolabatur capra quæ est vilissimum animal, pro sacerdotis autem peccato & ignorantia vitulus. Pro negligentia principis, hircus. Insuper de terræ nascentibus quæ sunt vsui humano in cibum, offerebatur panis. Quæ sunt in condimentum, offerebatur vinum. Quæ sunt in medicamentum, offerebatur oleum & sal. Quæ sunt in salutem, thus offerebatur. Per panem autem figurata est caro Christi. Per vinum, sanguis. Per oleum, gratia. Per

Rom. 15.

D. DIONY. A R I C K C A R T.
fal, scientia. Per thus autem, oratio. Mel vero in sacrificiis dei non offerebatur, quoniam idolis offerri solebat, et etiã ad designandum quod omnis carnalis voluptas vitanda sit populo dei, qui deo digne sacrificare conatur, veruntamen quia sacrificium zelotypiæ non ex deuotione sed suspitione processit, ideo non offerebatur in eo thus, quod mentis deuotionem figurat.

DE SACRIS ET RATIONIBUS SACRORUM VETERIS TESTAMENTI.

Articulus quintus.

Malach. 2.

Abia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem ex ore eius requirent, quia angelus domini exercituum est. Inter ceremonias veteris legis vt dictum est, quædam pertinebant ad sacra, id est, diuini cultus exteriora instrumenta, vt sunt templum, altare, & vasa arque similia. Cultus enim dei exterior, ad interiorẽ dei reuerentiã ordinatur. Ea vero quæ cunctis communia sunt, & discretam dignitatẽ notabilemque excellentiam non sortiuntur, minus curantur & honorantur, nec in admiratione habentur, sed quæ speciali pollent decore, ac singulari excellentia atque ornatu, amplius venerantur & attenduntur. Hinc enim principes ac prælati singularibus vestibus induti solent & latiora habere palatia, quatenus magis reuerentur a subditis. Itaque vt populus ille patrum vehementius ad interiorẽ dei reuerentiã incitaretur, instituit deus per Moysen famulum suum, specialia tempora quæ solemnitates dicuntur, specialia vasa, speciale habitaculum, & speciales ministros ad cultum diuinum. Rationabilis ergo est causa ceremoniarum, ad sacra spectantium. Voluit igitur deus templum sibi in terra constitutum, non quod ipse localiter aut circumscriptibiliter esset in loco, sed vt homines in loco diuino nomini dicato, deuotius reuerentialiusque adorarent, & item quatenus per templi dispositionẽ aliqua ad diuinæ maiestatis

EITOM. PARS SECVN.

minentiam pertinentia designarentur, quamuis autem dominus præordinauit in vno loco esse sacrificia offerenda, iuxta illud Deuteronomij. Ad locum quem elegerit dominus de^o vester venietis, & offeretis holocausta & victimas vestras, non tamen hunc locum, aperte designauit per ædificationem templi, ante tempora Salomonis, licet ante ostenderit eum Abraham quando dixit. Tolle filium tuum vnigenitum quem diligis Isaac, & offeres illum mihi in holocaustum super vnum montem quem monstrauero tibi. Nam quamdiu in desertis morabantur, certam mansionem non habebat. Postmodum vero habebant varia loca, cum finitimis gentibus, sed tempore Salomonis habebant quietissimam statum, & ideo tunc locus templi congruenter publicatus est. Si enim ante inuenerat, fuissent lites & iurgia inter tribus, quæ locum illum sortiri adipsosq; potuissent, vt Rabimoyse asserit. Vnde rege cuius maxima extat potestas regnante, qui populo lites compescere potuit, deus locum ad edificandum ostendit. Spiritualiter quoque per tabernaculum quod portatile erat, figurabatur status vitæ præsentis, quæ mutatur continuo, vel ipse status synagogæ. Per templum vero signabatur status patriæ, qui semper fixus & stabilis perseverat, vel Christiana Ecclesia, quæ vsque in finem sæculi non cessabit. Propter quod in ædificatione templi non audiebatur sonitus mallei, quia a statu futuro omnis turbulentia penitus deest. Gentiles quoque, videlicet, Tyrj atque Sidonj, cooperabantur ad templum, quia Ecclesia ex Gentibus & Iudæis collecta est. Causa autem unitatis tabernaculi & templi fuit, vt populus firmaretur in noticia vnus dei, atque ab infidelibus distingueretur. Gentiles enim idolis suis multa templa fundabant. Denique alia ratio huius extiterat. Voluit enim deus ostendere corporalem cultum sibi secundum se non esse

Deut. 12

Gene. 22

3. Reg. 6

placētē, & ergo noluit illū sibi passim & vbiq; impēdī
Cultus vero nouæ legis est secundum se deo acceptus,
quia in eius sacrificio continetur Christus, qui est om-
nium gratiarum origo & finis, idcirco in nouo testa-
mento altaria & templa multiplicantur. Habebant ta-
men Iudæi synagogas, in quibus spirituales dei cul-
tum egerunt, vacando laudibus dei, & lectioni prophie-
tarum ac legis. Per p̄dictā v̄o vnitatē figuratē mon-
strabatur, vnitās militantis ac triumphantis ecclesiæ.

Exod. 26.

Distinctum autem erat tabernaculum in duas partes,
quarum vna dicebatur Sancta sanctorum, quæ erat ad
occidentem, Alia fuit versus orientem, vocabaturque
sancta. Et intra tabernaculum fuerat atrium. Quemad-
modū v̄o vnitās tēpli signabat vnitatem dei atq; eccle-
siæ, ita distinctio templi distinctionem repræsentabat
creaturarum dei, ex quibus ad dei cognitionem assur-
gimus. Pars ergo quæ sancta sanctorum vocatur, figu-
rabat spirituale sæculum, id est, statū spiritualium sub-
stantiarū.

Exod. 25.

Pars autē q̄ sancta dicitur figurauit mūdū sensi-
bilē vnde vna pars diuidebatur ab alia q̄dam velo q̄dri-
formi colore distincto, per quod quatuor mūdū elemē-
ta significabātur, videlicet bysso, q̄ designatur terra, bys-
sus enim seu linum de terra exoritur. Purpura, quo sig-
natur aqua. Iyacintho, q̄ signatur aer, q̄a aerum habet
colorem. Et cocco bis tincto, quo ignis signatur. Porro

Exod. 27.

in sancta sanctorum non introiit nisi summus sacerdos
& hoc semel in anno, ad figurādū hāc eē hominis finalē
perfectionem, vt introducat in illud speciale sæculum
spiritualium substantiarum. Ad tabernaculum vero
exterius, quod sancta dicitur, introibant quotidie sacer-
dotes, q̄a eorum fuit spirituales rationes sacrificiorum
cognoscere atque magis explicitam de Christo fidē ha-
bere. Populus vero solummodo ingrediebatur atrium
Non enim spirituale capax fuit, sed corporalia deni-
taxat sacrificia considerauit. Adorabant quoque Iudæi
ad occidentem, ad excludendam idolatriam. Quos nam-
que idolatræ adorabant versus orientem, propter re-
uerentiam solis. Ratio autē figuralis est, nam vniuer-

EPITO. PARS SECVN.

terfusus status prioris tabernaculi ordinabatur ad signifi-
 ficandum mortem Christi, quæ per occasum signatur. *Psalma. 67.*
 Iuxta illud in psalmo: Qui ascendit super occasum, do- *Exod. 26.*
 minus nomen illi. In tabernaculo autem interiori quod *Numc. 17.*
 sancta sanctorum vocatur, continebatur Archa testa-
 menti, habens auream urnam, in qua erat mâna, & vir-
 ga Aaron quæ fronderat, tabulæ quoque in quibus
 scripta fuerant decem præcepta. Archa autem sita erat
 inter duos Cherubin, qui se mutuo versis vultibus res-
 piciebant. Super archam vero erat quædã tabula quæ
 propitiatorium dicitur, quæ erat quasi sedes dei, & di-
 citur propitiatorium, quia inde deus propitiabatur po-
 pulo ad preces summi sacerdotis, & portabatur ab alijs
 cherubin, in signum quod angeli ministrant deo, sed
 & archa testamenti, erat quasi scabellum sedentis sup
 propitiatorium. Per hæc igitur tria significabant tria
 quæ in spirituali superioriq; sæculo sunt, videlicet de-
 us omnibus præsidens, & immensus ac incõprehensibi-
 lis, propter quod nulla eius similitudo ponebatur, sed
 locabatur ei quasi sedes, quia creatura quæ deo subie-
 cta est comprehendere potest. Cherubin aut quæ se mu-
 tuo respiciunt, designabant spirituales substantias pa-
 triæ cælestis in quibus pax summa est atq; concordia si-
 cut in Iob dicitur. Qui facit cõcordiã in sublimibus suis *Iob. 35.*
 Per archam vero in qua tria prædicta extiterãt, desig-
 nantur rationes omnium quæ in hoc mundo sensibili
 fiunt, quæ utiq; in spirituali illo sæculo infallibiliter con-
 tinentur, præsertim in lumine mentis diuinæ. In exteri-
 ori insuper tabernaculo tria erant, videlicet altare thy-
 miamitis, quod erat directe contra archam. *Exod. 25.*
 Mensa, positionis, super quam duodecim panes ponebantur,
 eratque in parte aquilonari locata. Candelabrum, quod
 erat in parte australi. In candelabro autem ratione splē-
 doris figurabatur sapientia, per altare thymiamitis,
 officium sacerdotum, per mensam vero figurabat ali-
 monia vitæ. Ponebatur candelabrum in parte austra-
 li, pars enim australis est dextra cæli, secundum philo-
 sophum. Sapientia vero ad dexteram ponitur, sicut &

EPITOM. PARS SECVN.

ne per gradus ascenderetur ad illud, ne turpitudine ascendenti reueletur: quæ omnia præcipiebantur, quatenus populus ille ab idolatriis distingueret. Fabricabant enim idolatriæ dijs suis altaria preciosa, & pulchra & alta, sed & in sacris Priapi, ostendebant populo sua pudenda. Propter eandem quoque rationem præcepit dominus in Deuteronomio: Non plantabis lucum, & omnem arborem iuxta altare domini dei tui. Ratio autem figuralis istorum est, quia in Christo qui est verum altare, confiteri debemus veram humanamque carnem, quod est altare de terra construere, veram quoque diuinitatis naturam, ut fateamur eum patri æqualem, quod est ad altare sine gradibus scandere. Facto autem tabernaculo pro cultu diuino, non erant formidandæ prædictæ idolatriæ occasiones & causæ. Propter quod mandauit dominus fieri halocaustum altare de ære & lignis sethim quod omni populo esset conspicuum. Altare vero thymiamitis de auro & lignis sethim quod sacerdotes conspicerent, quo facto introductus est a sacerdotibus sermorum usus; & ergo tunc ascendere poterant sine periculo ad altare per gradus ligneos, non stantes sed portatiles. Aduertendum autem quod in veteri testamento erant septem solemnitates temporales, & una quæ si continua sicut ex libro Numerorum colligitur: Festum autem continuum existit, quo immolabatur quotidie mane & vespere agnus, ergo hoc continuo festo representabatur perpetuitas felicitatis diuinæ. Temporaliū vero festiuitatum, prima erat festiuitas sabbati, quæ renouabatur omni hebdomada in memoriam beneficij creationis mundi. Secunda solemnitas, scilicet neomeniæ, renouabatur quolibet mense, celebrabatur enim in commemorationem gubernationis rerum a deo, & quoniam inferiora secundum cursum lunæ mutantur, a qua mensis nomen accepit, iuxta illud Ecclesiastici: Luna ostensio temporis & signum æui. Mensis secundum nomen est crescens in consummationem mirabiliter, vas castrorum in excelsis, in firmamento celi resplendens gloriose. Idcirco ista solemnitas fiebat in prin-

Deut. 16.

Exod. 25.

Nume. 28.

cipro lunæ, non in plenitudine eius, propter idolatriæ
 exclusionem. Nam gentiles in plenilunio sacrificabant
 & quoniam ista duo beneficia scilicet creationis et gu-
 bernaionis diuinæ communia sunt toti humano gene-
 ri, istæ duæ solemnitates frequentius iterabantur. Alia
Leuit. 23. quinque festa celebrabantur semel in anno, & propter bñ-
 ficia illi populo specialiter a deo impensa. Nam phase
 solemnitas celebrabatur mēse primo 14. die mensis, in
 memoriā liberationis ex Aegypto: & post dies quin-
 quaginta celebrabatur Pentecostes solemnitas, ad com-
 memorandum beneficium legis datæ. Alia vero tria
Numc. 10. festa seruabantur septimo mēse, qui apud eos quasi to-
 tus erat solemnitas. In primo enim die huius mensis erat
 festum tubarum, in memoriā liberationis Isaac quā-
 do Abraham pro eo arietem obrulit, & ergo tunc cor-
 nibus buccinabant: Nam aries cornibus hēserat vepri-
 bus sicut in genesi dicitur. Erat quoque festum tubarū,
 quo inuitabantur ad solēnitatem expiationis, quæ de-
 cima die fiebat, in memoriā beneficii quo deus ad p̄ces
Exod. 32. Moysi, propitiabatur eis de adoratione conflatis vi-
 tult. Post hæc celebrabatur ænophēgie, id est, taberna-
 culorum solemnitas, septem diebus, in memoriā de-
Exod. 17. ductionis ac protectionis eorum, quādo in desertis ma-
 nebant. Propter quod in hoc festo offerebāt ramos pul-
 cherrimæ arboris, qui diu v̄torem conseruant, in sig-
 num quod deus perduxit eos per solitudinem aridam
 ad terram delictosam. Die autem octauo erat festū cer-
 tus atque collectæ, quādo colligebantur a populo quæ
 necessaria erant ad diuini cultus expensas. Figuratis
 autem ratio horum festorum est. Per sabbatum enim
 figurabat spiritualis requies, nobis data per Christū.
 Per neomeniam vero quæ est nouæ lunæ incēssio, figu-
 rabatur illuminatio primitiuæ ecclesiæ. Per festum tu-
 barum, prædicatio apostolorum. Per festum expiatio-
 nis, emundatio Christianorum a vitis. Per festum ta-
 bernaculorū, peregrinatio Christi fidelium in hoc mun-
 do. Per festum vero certus atque collectæ, congregatio
 eorum in regnorum, & ergo hoc festum voca-

EPITOM. PARS SECVN.

batur sanctissimi; Erantque hæc tria festa continua,
quia oportet expiatis a vicijis in virtute proficere, quif
que perucniant ad patriam felicitatis æternæ. Præte-
rea tabulæ ex quibus constabat tabernaculum, tegeban-
tur interius quibusdam cortinis, ex quatuor coloribus
variatis, videlicet bysso retorta, hyacintho ac purpura,
& cocco bis tincto; Hæ enim tegebant tabernaculi late-
ra. In tecto autem tabernaculi extitit operimentū vnū
de pellibus hyacinthinis, & super hoc aliud de pellibus
marietum rubricatis. Desuper quoque operimentum de
sagis cilicinis, descendens vsque ad terram, & tegens
tabulas tabernaculi foris. Hæc vero operimentorum
ratio literalis, erat tabernaculi ornatus atque prote-
ctio. In speciali autem secundum aliquos p cortinas sig-
natur cælum sydereum, quod est diuersis stellis varia-
tum. Per saga, aquæ quæ super cælos sunt. Per pelles ru-
bricatas, cælum empyreum, Per pelles hyacinthinas, cæ-
lum sanctæ trinitatis. Figuræ autem ratio fuit, quia
per tabulas ex quibus constabat tabernaculum signifi-
cantur fideles, ex quibus constat ecclesia. Tegebantq;
tabulæ cortinis quadricoloribus, quia fideles quatuor
ornantur virtutibus. In bysso namq; retorta, vt asserit
glosa, signatur caro castitate renitens. In hyacintho,
mens superna desiderans. In purpura, carnis passionib;
non subiacens. In cocco bis tincto, animus dei ac proxi-
mi dilectione præfulgens. Per operimenta autem tecti
figuratur prælati atque doctores, in quibus lucere de-
bet cõuersatio cælestis; quod insinuat per pelles hya-
cinthinas. Debet etiam eis inesse ad martyrium promp-
titudine, quod p pelles rubricatas signatur, austeritasq;
vitæ & aduersitatum virtuosa perperessio: quæ desig-
nantur per saga cilicina, vêtis pluuiisque exposita. Qui
namq; his decorantur virtutibus, præclarè deo tabernaculi
in seipsis construxerunt, & diuinis visionis capaces ef-
fecti sunt: Ad quam nos dignetur transferre ex hac mi-
seriæ lachrymarūq; valle vnigenitus dei Christus do-
minus, qui est super omnia deus sublimis & benedict^o

Amen.

DE SACRAMENTIS AN-

tiquę legis & rationibus eorundem.

Articulus sextus.

Nolite negligere fratres. Vos enim elegit dominus, ut stetis coram eo, ministretis ei colatis eum, & cremetis ei incensum. Quę admodum ante innotuit, sacramenta veteris legis illa dicuntur, quę adhibebantur dei cultoribus per quandam consecrationem, qua cultui deputabantur diuino: qui generali modo pertinebat ad populum, specialiter autem ad templi ministros. Idcirco quędam sacramenta pertinebant ad populum, quędam ad sacerdotes atque Leuitas. Vtrisque vero tria necessaria erant, videlicet, institutio in statu colendi deum, quę fiebat per circumcisionem quantum ad omnes, sine circumcisione enim nemo admitteretur ad quodcunque legalium: sed quantum ad sacerdotes, fiebat per consecrationes eorum. Secundo necessaria fuit comestio agni paschalis quantum ad omnes, sed quo ad sacerdotes victimarum oblatio, esusque panum propositio, & cęterorum quę vřibus deputabantur sacerdotum. Tertio requirebatur eorum remotio, per quę ad diuinum cultum inhabiles redderentur. Et sic quo ad populum, instituta erant quędam purificationes a corpore immundicię, expiationes que

- Leuit. 14.** pro peccatis: quantum autem ad sacerdotes & leuitas, erant ordinata ablutio manuum ac pedum, & rasio pilorum: quę omnia rationabiles causas habent, tam literales, prout ordinabantur ad cultum diuinum pro tempore illo: quam figurales, prout referbantur ad Christum. Ratio autem literalis ac principalis circumcisionis fuit, protestatio vnus dei: & quoniam Abraham se ab infidelibus primo separauit, egrediens propriam cognationem terram ac domum, ideo primus circumcisionem accepit. Hanc enim causam assignat Apostolus ad Romanos. Signum (inquit) accepit circumcisio

EPITO. PARS SECVN.

nis, signaculum iusticiæ fidei. Et vt protestatio vnita
 tis diuinæ, fidesq; Abrahæ in cordibus Iudaorum fir-
 maretur, data est eis lex circumcissionis, quemadmodū
 in Genesi scribitur: Erit pactum meum in carne vestita
 in fœdus æternum. Fiebat vero circumcisio die octauo,
 quoniam puer est ante valde tenellus. Nam & anima-
 lia non offerebantur ante diem octauum. Ratio fi-
 guralis circumcissionis est, quia figurauit ablationē cor-
 ruptiōnis factam per Christum: quæ in octauo die, vide-
 licet, resurgentium statu complebitur: quando morta-
 le hoc inducet immortalitatem. De hac spirituali circū-
 cisiōe ait Apost: Circūcisi estis in Christo circumcissione non
 manu facta in expoliatione corporis carnis, sed in cir-
 cumcissione domini nostri Iesu Christi. Similiter ratio
 literalis agni paschalis, erat commemoratio beneficii li-
 berationis ex Aegypto. Ratio autem literalis cur eden-
 do agnum paschalem comedebant azymos panes, quasi
 non habentes tempus fermentandi, & assum igni p̄ quē
 cibus velocius præparatur, & quod os non comminue-
 rūt ex agno, fuit ipsa festinatio, qua cōpellentibus Ae-
 gyptiis festinanter egressi sunt, & ob rationem eandem
 accingebant renes, habentes calciamenta in pedibus, te-
 nentes baculos in manibus, quæ omnia eos concernunt
 qui sunt in promptu itineris. Vnde in vna domo agnū
 edebant, quia non eis vacabat mittere inuicem partes.
 Per lactucas quoque agrestes signabatur amaritudo, &
 passus fuerant in Aegypto. Mystice autem per
 immolationē agni paschalis figurabatur oblatio Chri-
 sti, vt ait apostolus. Pascha nostrū immolatus ē Chri-
 stus. Ipse enim est verus agnus, qui abstulit peccata mū-
 di. Sanguis vero agni qui lintebatur in superliminari-
 bus domorum, significat fidē mortis & sanguinis Chri-
 sti in corde & ore fidelis, qua liberatur a potestate dia-
 boli. Quia etiam carnes agni comedebantur assæ igni,
 designat esum Christum in specie sacramenti, qui pro
 nobis tribulationem mortis, q̄ significatur per ignem,
 ex igne diuini amoris sustinuit. Comedebantur ve-
 ro carnes agni cum azymis panibus, ad signu

Gene. 10.

Cor. 15.
1. Col. 2.

Exod. 12.
Nume. 9.
Ioan. 19.

Exod. 12.

1. Cor. 5.

D. DIONY. A RICK. CAR.

randum puritatem conuersationis fidelium Christi corpus sumentium, sicut monet Apostolus: Epulemur in armis sinceritatis & veritatis. Lactuca vero agrestis designant penitentiam peccatorum, quae communicantibus necessaria extat. Accingendi quoque sunt renes, virtute castitatis. Calciamenta vero pedum, sunt mortuorum patrum exempla. Baculi autem qui tenebantur in manibus, pastorem curam designant, & vnitas domus in qua agnus erat edendus, vnitatem importat catholicæ & orthodoxæ Ecclesiæ, in qua Christi veneranda sacramenta sumenda sunt. Denique quaedam nouæ legis sacramenta, sed non omnia, habebant in veteri testamento sacramenta sibi correspondentia, & se figurantia, vt baptismus circumcissionem, eucharistia agnum paschalem, penitentia omnes purificationes legales. Ordo, consecrationem pontificum Sacramentum vero confirmationis, quia est sacramentum plenitudinis gratiæ, non habebat in lege antiqua sacramentum sibi correspondens. Nondum enim actum erat tempus plenitudinis gratiæ dei, & teste Apostolo, nihil ad periculum adduxit lex. Similiter vnctio extrema cum sit immediata præparatio ad introitum gloriæ, cuius aditus per Christum primo patet actus existit, non habebat in lege veteri sibi correspondens sacramentum. Matrimonium autem fuit in veteri lege, prout est officii naturæ non, put est sacramentum Christi atque ecclesiæ. Nam tunc dabatur libelles repudiij, quod est contra rationem sacramenti. Cultus vero dei est duplex, videlicet interior, in mentis deuotione consistens, & hunc impediabant facta quibus homines pollui dicebantur idolatria, homicidium, adulterium &c. a quibus purificabantur homines per sacrificia, non quod sacrificia illa carnalia vim expiandi peccata habent, sed quia signabant expiationem per Christum futuram, cuius participes fiebant antiqui protestando fidem redemptoris in sacrificiorum suorum figuris. A cultu autem dei exteriori qui in sacrificijs oblationibusque consistit, impediabant homines per corporales immundicias, scilicet lepram, cadaver, contactum immundi,

Gala. 4.
Heb. 7.

Deut. 24.

Leui. 11.

EPITO. PARS SECVN.

fluxumq; seminis. Preciosas etenim res non solent com-
tingere qui immundi sunt: & sic ad reuerentiam cultus
diuini pertinuit, quod propter tales immundicias ho-
mines a diuinis separabantur. Etiam ideo, q̄tenus ex-
raro ad diuina accessu, magis reuerenter accederent dū
liceret, semperque sacramenta illa magis honorarent.
Omnes vero immundiciæ tales corporales purificabāf
per aquæ asperſionem. Sed quæ maiores extiterāt, ali-
quibus sacrificijs expiabantur. Spiritualis autem ratio
hōꝝ fuit ex eo, q̄ prædictæ immundiciæ varia peccata
figurant. Nam lepra cum sit contagi oſa & diuerſorū
colorum apparentiam habens, designat hæreticorū do-
ctrinam, quæ serpit vt cancer, & veris falsa commisceet
Per immundiciam quoq; ex contactu immundi, signat
consensus in peccatum alterius. Propter quod dicit A-
postolus: Exite de medio eorum, & separamini ab eis,
& immundum ne tetigeritis, Id est culpam alterius per
consensum. Erat insuper immundicia quædam rerum
inanimatarum, vt lepra, domus, & vestis. Sic enim ex
corruptione humorum & putrefactione oritur lepra in
corpore animalis: sic per corruptionem atq; excessum
humiditatis vel siccitatis, fit interdū corrosio in lapidi-
bus domus seu vestibus, quam scriptura leprā appel-
lat, quia omnis corruptio ad immundiciam pertinet.
Et quia gentiles contrariam corruptionem de-
os sibi ponebant atq; colebant, idcirco lex iussit domū
in qua esset lepra perseuerans, destrui & vestē comburi
quatenus idolatriæ tolleretur occasio. Simili ratione
exiit quædam immunditia vasorum quorundam. Fi-
guraliter vero per lepram domus, signatur impuritas
congregationis hæreticorum. Per vas quoque non ha-
bens cooperculum figuratur homo non habēs tacitur-
nitatis velamen, nec disciplinæ censuram, qui est velut
vrbs patens & absque muris, inimicorum suorum iacu-
lis patens. Offerebatur etiam vacca tusa, in memoriam
detestationemque peccati adorationis constatilis vitu-
li, & immolabatur extra castra, propter detestationem
illius peccati. Vbi cumque vero fiebat oblatio pro peccati

.1. Tim. 2.

.2. Cor. 6.

Leuit. 13.

Prou. 25.

Exod. 12.

D. DIONYSI A RICK. CAR.

to multitudinis, totum cremabatur extra castra, in signum remissionis omnium peccatorum. Et ideo sacerdos digitum intinxit in sanguine, aspergens septies contra fores sanctuarii. Septenarius enim numerus totalitatem perfectionemque designat. Per vaccam autem rufam signatur Christus secundum infirmitatem assumptam, cuius sanguinem color vaccae figurat. Eratque vacca ætatis integre, quoniam omnis Christi actio est perfecta, sine macula, & quæ non portauit iugum, quoniam Christus peccati iugo subiectus non fuit. Tradebatur quoque Eleazaro sacerdoti, Nam Christus manibus summi sacerdotis tradebatur, iam occidendus. Immolabatur etiam extra castra, Christus enim extra portam crucifixus est. Omnia vero quæ ad Christi incarnationem respiciunt, sunt igne cremanda, id est, spiritualiter intelligenda. Sacerdos vero qui obtulit vaccam, & qui eam combussit, & qui cineres eius collegit, mundus fuit vsque ad vesperam: quia Iudæi ex occasione Christi culpabiles & immundi effecti sunt, vsque ad finem sæculi, quæ reliquæ Israel conuertentur. Cinis etiam vaccae combustæ collectus ponebatur in aqua, & sic per asperisionem mundauit, quia virtus passionis Christi aquis baptismatis vim regeneratiuam douauit. Sacerdos vero obtulit primo pro seipso incensum pro peccato, in commemorationem peccati Aaron in conflatione vituli aurei. Arietem quoque in holocaustum, in signum principatus sui super populum. Aries enim est ouium ductor. Deinde immolauit pro populo hircos duos, vnum pro peccato multitudinis: cum enim sit hircus vile ac fœdum animal, peccatorum sordem & abominationem expressit. Alter vero hircus ducebatur in desertum, quasi deserens effectum sacrificii immolati, scilicet peccata populi, pro quibus prior hircus erat occisus, designans dimissa: pro quibus ipse quasi penam exoluit, dum in deserto relictus deuorabatur a bestiis. Mystica autem ratio horum fuit. Nam Christus designatur per vitulum propter virtutem, per arietem propter principatum, per hircum propter

Num. 19.

Hebr. 13.

Rom. 11.

EPITOM. PARS SECVN.

similitudinem carnis peccati. Christus enim immola-
 tus ē pro omnium culpis delendis. Et quia in hora passio-
 nis diuinitas humanitatem quasi reliquit, solitam in-
 fluentiam subtrahens, idcirco per hircum ad deserta
 tendentem ipsa signatur. Denique legis præcepto le-
 prosos mundabantur, id est, mundari ostendebantur.

Esaiæ. 53.

Leuit. 13.

Primo enim leprosus purificabatur per hoc, quod munda-
 dus a lepra iudicabatur. Secundo autem purificabatur
 per hoc, quod humano consortio cultusque diuino re-
 stituebatur post dies septem. In prima vero purificati-
 one obtulit leprosus mundandus duos passeres viuos
 contra insensibilitatem carnis leprosa: lignum cedri-
 num, contra eius putredinem, cedrus enim est impu-
 trabilis arbor, Hyssopum, odorifera herba est, contra
 lepræ foetorem. Vermiculum quoque, qui est viui colo-
 ris, contra deformem eius aspectum. Vnus vero passer
 auiare per mittebatur in agris, quia leprosus redibat
 ad primum statum die octauo rasis pilis & vestibus,
 quæ infici solent per lepram. Postmodum offerebatur
 sacrificium pro peccato, nam lepra frequenter propter
 peccatum inducitur. Tingebaturque extremum auricu-
 lae eius qui fuit mundandus, manus quoque dextra, &
 pedis, quia in his partibus lepra primo dinoscitur atque
 sentitur. Addebantur etiam ritui huic tres liquores, vi-
 delicet sanguis, contra sanguinis corruptionem, oleum
 ad designandum eius sanationem, vinum ad emundan-
 dum spurcitiam. Figuralis vero horum ratio est, Nam
 per duos passeres, Christi diuinitas designatur atque hu-
 manitas. Vnus ergo passer super aquas viuas offertur
 quia Christi humanitas passa est, & merito suæ mor-
 tis aquæ baptismi virtutem mundandi distribuit. Ae-
 ter autem passer diuinitas, quoniam Christi di-
 uinitas passioni non subdebatur. In institutione præte-
 rea ministrorum altaris tria fiebant, primo enim purifi-
 cabantur, secundo consecrabantur, & tertio cultus
 dei applicabantur. Communiter autem omnes purifica-
 bantur per aquæ abluitionem, & sacrificia quædam.

D. DION. A RICK. CART.

Sed Leuitæ specialiter omnes corporis sui pilos radebant. Sacerdotes vero atque pontifices post ablutionem induebantur specialibus vestimentis, ad eorum dignitatem demonstrandam spectantibus. Sed pontifex specialiter oleo unctiois ungebatur in capite, quia ab ipso deriuabatur consecrandi potestas ad alios. Leuitæ quoque aliam non habebant consecrationem, nisi quæ domino offerebantur a populo per manus pontificis, cuius fuit pro eis offerre. Sacerdotum autem minorum solæ manus consecrabantur, quia erant diuino cultui applicandæ. Et sanguine sacrificij tingebatur extremum auriculæ dextræ eorum, quatenus verbis legis auditis protinus obedirent. Pollices quoque manus ac pedis dextri, quatenus agiles essent exequendo diuina. Ratio autem figuræ istorum est. Nam qui ad Christi ministerium consecrantur, primo abluendi sunt aquis baptismatis. Debent & pilos radere, id est, omnes cogitationes malas abijcere. Deinde, ornari sanctimonia vitæ, & ungi spiritu sancto & oleo eius, ac per hoc esse idonei ad spiritualia Christi obsequia. Impediebantur quoque in veteri lege a ministerio templi, propter corporales defectus, ne videlicet ministri templi propter defectum foris apparentem contemnerentur, sicque diuina aliquo modo uiderentur in cordibus populi. Voluit namque deus in reuerentia eos haberi, propter quod specialem eis decorem disposuit in consecratione & vestibus, ordinans etiam ut non admittentur ad ministerium templi, nisi ex una progenie, ut secundum successionem pro sapientia, posteriores clariiores venerabilioresque essent. Aduertendum vero quod pontifex octo ornamenta habuit, per quæ dispositio orbis terrarum secundum aliquos figuratur, quæ admodum in sapientiæ libro dicitur. In veste Aaron descriptus erat orbis terrarum, ut ostenderetur pontifex esse creatoris mundi minister. Primo ergo habebat lineam vestem, per quam terra exprimitur, de qua linum producitur. Secundo habebat tunicam hyacinthinam, in cuius inferioribus dependebant tintinabula per circuitum, & mala puncta. Hæc tunica cum sit coloris aerei sig-

Exod. 28.

Sapient. 17.

EPITO. PARS SECVN.

nificat aerem, tintinabula ꝑo designāt tonitrua, et ma-
 la granata coruscationes ac fulgura. Tertio habuit sup
 humerale, qđ erat ex auro, hyacintho, purpura, cuccio
 que bis tincto, & bysso retorta. Super humeros quoque
 habebat duos onychinos lapides, in quibus sculpta ex-
 titerant nomina filiorum Israel. Humerale propter suā
 varietatem, designat cælū stellatū. Duo onychini duo
 hemispheria, vel solem ac lunam. Quarto habebat ratio-
 nale quadratum, quod ponebatur in pectore, & erat cō-
 iunctum super humerali. Fuerunt in rationali duode-
 cim gemmæ, in quibus scripta erāt nomina duodecim
 filiorum Israel, ad insinuandū, quod pontifex onus to-
 tius populi super se ferret; & portauit nomina ista in pe-
 ctore, quatenus de populi salute iugiter meditaretur in
 corde. Præcepit quoq; dominus poni in rationali do-
 ctirinam & veritatem, quia aliqua ad iusticiam & eru-
 ditionem spectantia, scribebantur in rationali. Iudæi
 tamen fabulantur fuisse in rationali lapidem quendam
 qui secundum diuersos variebatur colores, secundum
 diuersa quæ debebant accidere filiis Israel. Per duodeci-
 gemmas rationalis signantur duodecim signa Zodiaci,
 quæ erant in rationali; quoniam rationes inferiorum
 in cælestibus continentur. Quinto habebat balteum ex
 prædictis compositum, quo designatur Oceanus terrā
 cingens & ambiens. Sexto habebat Tiaram vel Cyda-
 rim: quæ figurat cælum Emphyreū. Septimo habuit la-
 minam auream in fronte pendentem, & nomen domi-
 ni conseruatē; quæ signat deum omnibus præsidere.
 Octauo habebat sceminalia linea. Horū octo ornamen-
 torum minores sacerdotes quatuor utebantur, videli-
 cet tunica linea, sceminalibus, tiara, ac balteo. Figurati-
 ter vero per corporales Leuitarum defectus signantur
 peccata, quibꝰ sacerdotes carere oportet. Prohibetur nā
 que, ne sacerdos sit cæcus, id ē indoctꝰ, ne sit claudus,
 id est, inconstans, grandis vel paruo aut torto naso, id
 est, indiscretus. Natus em̄ odores discernit. Ne sit fra-
 ctio pede vel manu, id est, piger atque inagilis. Ne sit gib-
 bosus, id est, terrena nimis desiderās, Ne sit lippus, id ē

Leuit. 25.

D. DIONYSI A RICK. CAR.

terrena nimis desiderans: ne sit lippus, id est, intellectum carnali affectu obtenebratum habens: ne habeat maculam in oculo, id est, praesumptionem sanctitatis in corde: ne habeat iugem scabiem, id est, petulantiam carnis: ne habeat impetiginem, id est, auaritiam: ne sit heruosus, id est, ponderosus, utpote turpitudinis pondus gestans in corde, quamuis non exerceat nec exequatur in opere. Porro per ornamenta significantur ministrorum dei virtutes, quibus potissimum oportet sacerdotes ornari. Per feminalia enim exprimitur castitas, per tunicam lineam puritas vitae, per cingulum discretionis moderatio. Per tiaram caput regentem, intentionis rectitudo atque sinceritas. Ultra haec autem debent pontifices quatuor speciali modo habere, videlicet iugem dei memoriam diuina contemplando, quod significatur per auream laminam, nomen dei habentem in fronte pendentem. Secundo tolerantiam impiam infirmitatum vitiorumque populi, quod superhumerale designat. Tertio sapientiam cordis per solitudinem charitatis, quod rationale significat. Quarto conuersionem caelestem per opera perfectionis, quod tunica hyacinthina figurat, in cuius extremitate pendent tintinabula aurea, quia pontifices sonare fulgereque debent diuinorum doctrina. Per mala quoque punica, unitas pacis & vera designatur concordia. Quam nobis praestare dignetur deus lagitor pacis & amator charitatis dominus noster Iesus Christus: qui est super omnia deus sublimis & benedictus, Amen.

DE OBSERVANTIIS
observantiarumque causis veteris legis.
Articulus Septimus,

Leuit. 10.
Luca. 1.

Custodite spiritum vestrum, & nolite contaminare animas vestras: sed estote perfecti, incipientes sine querela in omnibus iustificationibus domini dei vestri. Haec enim voluntas dei sanctio-

EPITO, PARS SECVN.

ficatio vestra. Estote igitur sancti, sicut & pater ve-
 ster celestis. Iam de rationibus sacrificiorum atque
 sacrorum ac sacramentorum veteris legis vtrumq; ser-
 mo expletus est; nunc vero de obseruantis obser-
 uantiarumque causis, dicendum est. Dictum est enim
 quemadmodum ad ceremonialia veteris legis præce-
 pta quatuor ista pertineant. Ostensum est autem, ea
 quæ diuino cultui mancipantur, speciali oportere san-
 ctitate ac dignitate pollere, sicut de vasis & vestibus sa-
 cris ac templo innotuit. Quoniam ergo populus ille
 hebræus, & præsertim Leuiticus, diuino fuerat cul-
 tui deputatus, idcirco in eorum conuersatione aliqua
 obseruabantur, quæ ad diuini cultus congruentiam at-
 tinent, in cibis & potibus. Harum autem obseruan-
 tiarum vna est ratio literalis, secundâ relationem earum
 & convenientiam ad cultum diuinum pro tempore il-
 lo. Secunda est ratio figuralis & mystica, eo quod om-
 nia in figura nouæ legis & Christi eis contigerint. Li-
 teraliter ergo loquendo quidam cibi eis prohibiti sunt, non
 quasi essentialiter immundi & mali, aut animam per se
 maculantes, cum teste Apostolo, omnis creatura dei
 sit bona, nihil ue sit reijciendum quod cum gratiarum
 actione percipitur. Sed erant cibi tales immundi pro-
 pter corporalem immundiciam, vel corruptionem, aut
 disproportionem ad vitam humanam. Quædam etenim
 eis erant prohibita, quia ex rebus immundis aluntur,
 vt porci, vel quia immunde conuersantur, vt animalia
 subterranea, scilicet talpæ & mures, vel quia ob super-
 suam humiditatem vel siccitatem corruptos genera-
 rent humores in humanis corporibus, sicut leo, &c.
 Animalia vero vngulam non fissam habentia sunt eis
 prohibita, ppter terrestriatē eorū. Similiter multas in
 pedibus fissuras hntia, cū nimis cholericæ sint atq; adu-
 sta, vt carnes leonis. Prohibitæ quoq; sunt eis aues quæ
 dam rapaces, cū sint nimis siccitatis, & aues quædam
 aquaticæ, cum sint nimis humiditatis. Animalia vero
 ruminantia vngulæq; fissantia, sunt eis ad mâducandâ
 concessa. Sunt em̄ medie complexionata, et hnt humo-

.1. Thes. 4

.1. Cor. 10

.1. Tim. 4

Leuit. 7

er. 3105
1. 2001

D. DIONYSI A RICK. CAR.

res bene digestos. Nam quod non sunt nimium humida, testantur vngulae, quod autem non sunt nimis terrefacta, patet ex hoc quod non habent continuam vngulam. In piscibus demum concessi sunt eis pisces sicciiores, squamas pennulasque habentes, per quas fit moderata complexio piscium. Aues etiam magis temperatae sunt eis concessae, ut gallinae & perdices. Alia horum ratio extitit, detestatio idolatrie. Gentiles namque, & fertim Aegyptii inter quos erant Iudaei nutriti, a Iudaeis ad edendum concessa sunt, non manducabant, sed ut deos colebant, ut ouem & bouem. Alia vero quae Iudaeis prohibita fuerant, aliqua comedebant. Generaliter vero prohibitus eis fuit sanguinis esus, quatenus crudelitatem humanique sanguinis effusionem horrent. Et quia idolatrae sanguinem immolatorum colligebant, & circa eum edebant: Propter quod dominus iussit sanguinem effundi, & puluere operiri. Eadem ratione non licuit eis comedere suffocata & strangulata, quoniam sanguis eorum non separatur ab ipsorum corporibus, vel quia in tali morte animalia multum affliguntur, idcirco voluit eos dominus a tali crudelitate arce-
re circa bestias, quatenus inuicem misericordes consistere-
rent. Adeps autem eis prohibitus fuit, quia idolatrae adipem comederunt in suorum horum ore deorum, & quae cremabatur ad dei honorem, & quia adeps & sanguis non generant bonum nutrimentum, ut asseruit Rabi moyses. Porro ratio figurata istorum est, nam per animalia prohibita designantur, secundum Augustinum, quaedam peccata vitanda. Animal ergo quod vngulam findit ac ruminat, in laudum fuit, quoniam vngulae huius distinctionem designant duorum testamentorum, vel patris & filii, vel duarum naturarum in Christo, distinctionemque boni ac mali. Ruminatio autem significat meditationem scripturarum, & altum intellectum earum. Cuiusque vero aliquid horum deest, spiritualiter im-mundus est. Pisces quoque habentes squamas & pennulas, mundi erant, quia per pennulas contemplatio, per squamas signatur aspera poenitentialisque vita. In ag-

ERITO. PARS SECVN.

la vero quæ alte volat, prohibetur superbia. In Gri-
pho, qui equis atque hominibus molestus est, prohibet
potentum crudelitas. In Aliecho, qui minimis pascitur
anibus, signantur qui pauperibus graues sunt. In Miluo
insidius vitæ, figurantur fraudulei. In Vulture, qui ex
ercitum sequitur vt cadauera deuoret occisorum, signi-
ficantur qui amore lucri hominum necem discordiâq;
procurant. Per coruos, qui voluptatum libidine deni-
grantur. Per Struthionem, qui quamuis sit auis volare
tamen non valet, sed terræ adheret: designantur homi-
nes qui licet sint racionales, deo tamen nõ militant, sed
secularibus implicantur negocijs. Per Nocticoracem
qui in die non videt sed nocte, signantur qui in tempo-
ralibus sunt acuti, in spiritualibus autem obtusi. Larus
vero eos figurat, qui circumcisionem & baptismum si-
mul honorant. Per Accipitrem significantur, qui poten-
tibus causa prædandi deseruiunt. Per Bubonem, qui in
die latet & nocte vagatur, luxuriosi signantur. Per
Mergulum, qui sub aquis diu moratur, gulosi, qui se in
aquis deliciarum demergunt. Per Ibidem longum ro-
strum habentem & ex serpentibus partum quærentem
signati sunt inuidi, qui ex aliorum malis quasi ex ser-
pentibus reficiuntur. Per Cygnum candidi coloris lon-
gique colli, signantur hypocritæ, qui per apparentis ni-
torem iustitiæ terrena lucra conquirunt. Per Onocra-
tulum, qui est auis orientis, longum rostrum habens,
atque in faucibus folliculos in quibus primo cibum re-
ponit, quem post horam in ventrem transmittit: figura-
tur auari qui temporalia nimia diligentia cumulant.
Per Porphyrionem, qui præter aliarum auium modum
habet vnum pedem latum ad natandum, alium fustum
ad gradiendum, in aquis natans in terraque ambulans
qui solo morsu bibit & omnem cibum aquis intingit.
illi signantur, qui secundum aliorum voluntatem ni-
lagere volunt, sed solum secundum proprii affectus in-
clinationem. Per Herodionem, qui falco vocatur, signi-
ficantur quorum pedes veloces sunt ad sanguinis effu-
sionem. Per Caradrion, quæ auis est garrula, figurant

D. DION. A R I C K. C A R T.

loquaces. Per vrpam in stercorebus nidificantem, que pascitur fimo, & in cantu gemitum simulat, designant tristes tristitia seculi, quae mortem operatur. Per vespertilionem in basso volantem, signantur qui sola terrena appreciantur. Circa volatilia vero quadrupedia concedebantur Iudaeis ea duntaxat, quae posteriora crura habent longiora, ut queant salire. Alia vero quae terrae magis adhaerent, prohibebantur, quia qui quatuor euangeliorum doctrina abutitur, mundi reputantur.

Exod. 24.

Inter plantas vero non est facta distinctio, quoniam usus plantarum ante diluuium fuit. Usus autem carnis postea videtur inductus, magisque ad curiositatem atque delicias, quam ad necessitatem pertinet vitae. Et ergo volens deus populum suum ad simpliciter reducere victum, animalia multa prohibuit. Iussit quoque dominus ne coquerent haedum in lacte propriae matris, quia hoc facere ad crudelitatem pertinet eius qui cogit lac namque matris ad alimentum, non consumptionem sobolis ordinatur. Vel quia gentiles haedum in lacte matris coquere consueverint. Figuraliter autem per hoc significatur quod Christus qui signatur per haedum propter similitudinem carnis peccati, non erat coquendus id est, occidendus in lacte matris suae, id est, tempore suae infantiae. Rursus quia Gentiles primitiuos fructus fortunatos & dominus suis offerendos putabant, praecipit dominus populo suo, ut trium primorum poma annorum reputarent immunda. Quarti & quinti anni poma deo offerrent, tamquam primitias fructuum. Quinto autem anno ipsi vescerentur ex eis, & deinceps. Spiritualiter autem per ista signat, quod post tres status sub lege, scilicet, post Abraham David, & transmigrationem Babylonis, erat Christus deo offerendus, ex cuius nos deinceps sacramentis reficimur. Prohibuit etiam dominus, ne vterentur vestimentis ex lana & lino contextis, quia huiusmodi vtebantur idolatrae. Et ne vir indueretur veste feminea vel contra, quia in sacris Martis mulieres vtebantur vestimentis virorum, & in sacris Veneris viri indubant vestibus feminae. Ratio autem spiritalis est, nam

EPITO. PARS SECVN.

per vestem simplicem innocētia designatur. Mulier q̄q̄ docendi officium vsurpare non debet. Quamuis vero, teste Apostolo, non sit deo cura de bubus, videlicet quia nō curat nec exigit, quid homo circa ea agat ex affectu rationis. omnia enim subiecit sub pedibus eius; curat tamen dei s̄ quomodo homo se habet ad bruta, quācum ad affectum passionis. Voluit igitur dominus, vt circa brutorum penas essent compacientes, quatenus ira assuescerēt misereri atque succerere proximis. Ideoque prohibuit alligari os boui trituranti, & matrem cū pullis occidi. Vel in detestationem idolatriæ. Reputabant enim Aegypti nephas bouem comedere ex frugibus terræ. Simili ratione prohibuit diuersorum animalium commixtiones, talibus namq; vtebant Aegypti in obsequium planetarum, qui secundum coniunctiones diuersas varios sortiuntur effectus. Etiam ad tollendam occasionem libidinis, vtiq; contra naturam. Vnde Rabimosis narrat fuisse traditum in traditionibus Iudæorum, quatenus oculos suos auerterent ab animalibus tēpore commixtionis. Spiritualiter autē non debemus tenere matrem cum filijs, id est, literalem sensum cum spirituali. Sed & boui trituranti, id est, prædicatori verbi diuini, non est os alligandum, id est, necessaria vita tollenda. Prohibuit insup deus populo sibi peculiari, ne simul ararent in boue & asino. Sic enim Aegypti in venerationem diuersæ coniunctionis stellarum arabant. Ratio autem figuralis est, nam in prædicatione diuina fatuus, qui signatur per asinum propter hebetudinem sensus, non est sociandus boui, id est, viro vili atque peritō. Præcepit quoque dominus, ne sacerdotes minores, qui certis temporibus ministrabant in templo ingrederentur ad omnem mortuū, nisi ad patrem ac matrem, & valde proximos, ne contaminarent. Et hoc ad exclusionem idolatriæ cultū. Sacerdotes etenim idolorū i ritibus suis ossibus mortuorū & carnibus vtebant. Pontifex vero qm̄ semp paratus eē debebat ad cultū diuinum, ad nullum mortuum ingredi potuit. Mandauit quoque dñs ne barbā caputq; raderent, aut carnem suam, vel vestem

.1. Tim. 2.

.1. Cor. 9.

Psalmo. 8.

Deut. 25.

D. DIONYSI A R I C C I C A R.

inciderent quia enim talia sacerdotes Gēriliū faciebāt
Spiritualiter autem horum ratio est, quoniam sacerdo
tes ab operibus mortuis, id est, peccatis, esse debent im
munes, nec debent radere caput, id est, deponere sapie
tiam vel barbam, id est, scientiæ perfectionem, nec ve
stem aut carnem incidere, id est, schismati consentire.

DE P R A E C E P T I S I V D I C I A L I B U S

cialibus veteris testamēti, ad principia
ac popularē conuictum continentibus.

Articulus octauus.

Exodi. 20.

Hæc sunt præcepta atque iudicia, quæ cō
stituit dominus per Moysen inter se & fi
lios Israel. Iudicialia veteris legis præ
cepta dicuntur quæ moralia præcepta le
gis diuinæ ordinant atque determinant,
quantum ad conuersationem hominum

mutuam, quæ admodum illa præcepta ceremonialia ap
pellantur, quæ præcepta moralia diuinæ legis determi
nant, quantum ad cultum diuinam exteriorē colendi
que modum, vt ante latius demonstratum est. Ordina
rio autē humanæ vitæ sine p̄cipe eē non potest ac iudi
ce, qui sit iustitiæ custos & velut quædam animarū iu
sticia, ad quam subiecti in omni necessitate recurrant.
Sunt vero quatuor species principatus, secundum Phi
losophum, quorum præcipuus dicitur Regnum, in quo
vnus regnat secundum virtutem & æquitatem, Et ari
stocratia, in qua multi boni principantur, vnus
que virtuosus omnibus præsidet, & talis principatus
ad omnes quodammodo pertinet.

Num. 11.

Nam principatē
ab omnibus eliguntur, & ex omnibus eligi possunt. Talis
vero extitit p̄cipat⁹ sub veteri lege, scdm ordinatio
nē diuinā. Moyses namque successoresque eius præerāt
populo, tamquam singulariter omnibus dominantes,
quod est quædam species regni. Eligebantur quoque se
niores secundum virtutem, vt principarentur sub ipso

Deuter. 1. & singuli propriū exercerent officium, sicut in Deutero.

REPITO. PARS SECVNDA.

Moyſes ait. Tuli de tribubus veſtris viros ſapientes & nobiles, conſtitui que eos vobis principes, & hoc ad ſpeciem principatus quæ ariſtocratia dicitur, pertinet. Sed democraticam cõcernit, quod tales de omni populo eligebantur. Sicut in Exodo legitur: Provide de omni populo viros ſapientes. Et ad hoc pertinet, quod populus eos elegit. Nam in Deuteronomio dicitur. Date ex vobis viros ſapientes. Optima ergo fuit ordinatio legis, quantum ad principes. Aduertendum tamen, quod dominus inſtitutione ſummi principis non dedit populo, ſed ſibi retinuit. Populus enim Iudæorum ſub ſpeciali cura dei regebatur. Propter quod in Deuterono ſcribitur. Te elegit dominus deus tuus, vt ſis ei populus peculiaris. Et ergo Moyſes moriturus pro conſtitutione ſummi principis deum deprecans, dixit. Provideat dominus deus ſpirituum vniuerſæ carnis hominem qui ſit ſuper multitudinem hanc, ſicque per electionem diuinam ordinatus eſt Iofue. De ſingulis quoque iudicibus, qui poſt Iofue erant legitur, quod dominus ſuſcitauit populo ſaluatorem, & quod ſpiritus dei erat in ipsis. Vnde electionem regis non commiſit dominus populo, ſed ſibi ſeruauit, quemadmodum in Deuteronomio dicitur. Eum conſtitues tibi regem, quem dominus deus tuus elegerit. Quamuis autem optima gubernatio populi ſit, vt per regem regatur, tale enim regimen propter vnitatem regentis demonſtrat potiffime regimen diuinum, quo vnus deus mundum gubernat. Lex tamen non conceſſit eis regem a principio cum plenaria poteſtate, ſed iudicem. Quonia regnum propter magnam poteſtatem que regi conceſſam de facili in tyrannidem vertitur. Magna enim poteſtate bene vtī perfectorum eſt. Quia ergo Iudæi crudelēs auarique fuerant, facillime ad tyrannidem declinare poterant. Ad vitandum ergo periculū, non conceſſit eis dominus regem. Poſtea vero quaſi indignans regem conceſſit, quemadmodum ad Samuelem .i. Reg. 9. dixit, Non te abiecerunt, ſed me, ne regem ſuper eos. Inſtituit tamen, vt circa regem eligendum expectaret diuinum iudicium, & ne facerent regem alterius gen-

Exodi. 18.

Deute. 1.

Deute. 7.

Nume. 27.

Deute. 17.

.i. Reg. 9.

B. DIONY. A R I C K. C A R I.

175. Tales nāq; pauci affici solent populo, cui præficiuntur,
Ordinauit quoq; ne rex multiplicaret currus & equos
uxores atque diuitias. Talia enim occasionem præbent
relinquendi iusticiam. Instituit etiam, vt legem dei cogi-
taret quotidie, in dei timore & obedientia perseue-
rando, & ne per superbiam tumens subiectos contemp-
ret, siue opprimeret. Diuisio autem regni Israelitici
in pœnā a deo inducta est, quia frequenter contra regnū
Dauid iniuste litigabāt. Idcirco per Osee dñs ait, Dabo
tibi regem in furore meo. Et iterum. Ipsi regnauerunt
& non ex me. Quod vero primo Regum habetur, Hōc
erit ius regis, qui imperaturus est vobis, filios vestros
tollet, ad tyrannidē pertinet, nec diuina institutione facti-
entum est. Sed prædicatur vsurpatio regum, qui pote-
state abutentes ad crudelitatem flectuntur. Potest ta-
men rex absque tyrannide filios populi tollere, eosque
tribunos & centuriones constituere, ac multa a populo
exigere propter procurandum bonum commune. Deni-
que secundum Augustinum, populus est cœtus multitu-
dinis, iuris consensu & vtilitate virtutis sociatus, vide-
licet vt communicatio hominum in iustis præcep-
tis ordinetur. Communicatio autem hominum vna fit
auctoritate principum. Alia vero propria voluntate pri-
uatarum personarum. Lex ergo circa vtramque com-
municationem populum dei sufficienter instruit. Sta-
tuit enim iudices sicut in Deuteronomio legitur, Magi-
stros & iudices constitues in omnibus portis tuis, vt iu-
dicent populum iusto iudicio. Circa possessiones vero
optimum est, vt sint distinctę: vltque earum partim sit
proprius possidentis, & partim communis. Lex ergo di-
uina instruit diuisionem possessionum. Sic in Num. 33
legit: Ego dedi vob̄ terrā possessionem quā sorte di-
uideris. Et ne diuisio talis non regulata periret, ordi-
nauit, vt pluribus daretur possessio latior, paucioribus
autem angustior, ne etiam possessiones in perpetuū ven-
dantur, sed tempore certo ad pristinos possessores re-
uertantur, ne sortium

Deut 6

Osee 17

Osee 8

.1. Num. 33

DE ITO. PARS SECVN.

confunderetur diuisio. Propter qd etiã ordinauit vt pro
ximi succedat morienti, mulieresq; nuberent suã trib^o
hominibus. Quia vero possessiones aliquo modo debet
esse communes, concedebatur, vt quisq; vineam ingres
sus amici, comedere posset quantum ei sufficeret; dum
modo nil secum efferret. Quantum vero ad pauperes,
institutũ erat, vt eis manipuli oblit & fructus racemi
quoque remanentes relinquerentur. Voluit enim lex ad
mutuam dilectionem inducere populum, sicut ait Apo
lus: Qui diligit proximũ, legẽ impleuit. Dilectio autem
est communicatio proprĩ boni. Et ergo vt assuescerent
sibi mutuo de facili communicare, prædicta instituit.
Prohibuit autem lex possessiones vendi in perpetuum;
sed solum ad certum tempus, quo finito eo redirent ad
pristinos dominos ne euentret confusio sortium. Regu
latio enim & conseruatio possessionum, secundum Phi
losophum, multum est utilis pro bono communi: alias
possessiones ad paucos venire valerent. Et ideo, vt ipse
refert, statutũ fuit in quadam vrbe gentilium, ne qs pos
sessionem sine euidenti necessitate detrimentoque ven
deret. Concessit tamen lex, vt domus urbana in perpe
tuum venderentur, quia sorte distincta non erant, ne
que ad numerum certum redacta, sed additio eis fieri
potuit. Ordinauit insuper lex, vt ad mutuũ exhib
endum prone essent, nec ab hoc anno remissionis pro
pinquante desisterent, nec eum cui mutuassent vsuris
grauarent, aut pignus vitæ necessarium exigerent; nec
mutuata importune velut exactores repeterent, vel do
mum debitoris intrarent pignus quærendo, seu ad pla
cium accipiendo; sed foris starent, et ille eis præbere
quo melius carere valeret. Circa animalia vero mu
tuata lex statuit, vt si propter negligentiam eius cus
tuata fuerant seu eo absente inorerentur, vel debili
tarentur ex incustodia sua, reddere teneretur. Sed si
eo presente & diligentiam adhibente desierent, us

197
21970
Rom. 13

D. DIONY. A RICK. CAR.

non tenebatur reddere, maxime quando mercede con-
ducta fuerunt. Si vero non essent conducta, potuisset ha-
bere iustitiam aliquam is qui mutuauit, vt tantum re-
ciperet quantū vsus animalis mortui aut debilitati po-
tuisset conduci. Differt autem depositum a mutuo, quia
depositum traditur alteri ad vtilitatem deponentis, q̄
tenus sibi tutius conseruetur: mutuum vero ad vtilita-
tē ei⁹ cui cōcedit. Ideo ad restitutionē depositi nō tenet
homo sicut ad restitutionem mutui, in casibus certis.

- 2. Mac. 17.** Ex defraudatione tamen depositi periculum maximum
imminet, propter quod vehemens cautela adhibenda ē
circa deposita. Dicitur enim. 2. Machabeorum; Sacerdo-
tes inuocabant de cælo eum, qui depositis legem dedit,
vt his qui deposuerunt ea, salua custodiret. Et ideo
Exodi. 22. in Exodo habetur, quod in amissione depositi statur iu-
ramento eius, apud quem fuit depositum. Statuit quo-
Leuit. 16. que lex, vt mercenarius statim merces daretur, ne necel-
sarius indigerent. Et vt populus in maioribus dubijs
& grauioribus causis ad superiorem recurreret iudicē,
videlicet summum sacerdotem, cuius erat determina-
re dubia circa ceremonias cultus diuini, vel ad regem,
qui ea determinabat quæ ad iudicia hominum perti-
nent, sed in minoribus causis & dubijs cōtenti essent iu-
dicibus, q̄ per singulas vrbes sedebant, nisi illi inter se
discreparent & vacillarent, de quibus omnibus & alijs
multis diuersæ leges iudiciales in veteri testamento da-
tæ sunt atque cōscriptæ. Statuit etiā lex, vt in ore duo-
Deute. 17. rum vel trium testium staret omne verbum. In huma-
nis enim negocijs haberi non potest certitudo infallibi-
lis & demonstratiua, sed sufficit coniecturalis probabi-
litas & persuasoria ratio. Est autem verisimile atque p-
babile, verum id esse in quo tres, id est duo testes & ille
cum quo testantur; vel quatuor, id est tres testes, & is
pro quo testantur, conueniunt. Dummodo in suo testi-
monio non vacillent, neque aliunde habeantur suspe-
cti, & diligentissime præexaminati concordent. Per du-
os tamen vel tres testes, qui asseruntur idonei, designa-
tur diuinarum personarum, quæ interdum duæ, inter

DEI TOM. PARS SECVN.

dumque tres exprimentur, immobilis veritas, secundum
 Augustinum. Potest autem moueri, cum poena sit secun-
 dum culpae quantitatem taxanda, cur lex iussit pro oue
 vna furata quatuor reddi: sed pro boue vno furato red-
 di quinque, in alijs vero rebus restitui duplum. Conside-
 randum ergo, quod grauis poena non semper infligitur pro-
 pter magnitudinem culpae, sed etiam propter alias rati-
 ones, scilicet vt homines propter poenam terreantur &
 terribi corrigantur: vel quia in peccato est concupiscen-
 tia & delectatio magna, propter quam a peccato tali ho-
 mo non cessat, nisi per maximam poenam: vel propter
 facilitatem committendi peccata, & in ipsis latendi.
 Circa quantitatem vero culpae est quadruplex gradus:
 Interdum enim homo committit malum omnino inuo-
 luntarie, & sic penitus excusatur, vt cum puella violen-
 ter opprimitur, quamuis clamet & renitatur, vel cum
 peccatum est partim inuoluntarium, & tamen propter
 passionem patrat, vt dum ex infirmitate peccat, tunc
 enim poena minuitur secundum diuinum iudicium &
 item humanum, nisi forte propter aliorum timorem ex-
 pediat sic peccantem puniri. Secundus gradus est, dum ani-
 ma per ignorantiam peccat, non quidem diuini praecip-
 ti quod omnes scire debent, sed facti, tunc namque pec-
 catum minuitur, & ergo per iudices non puniebatur, sed
 sacrificijs debebatur, quemadmodum in Leuitico habet
 Anima cum per ignorantiam peccauerit, &c. Tercius
 gradus est, cum homo per superbiam, id est, ex elatione
 mali, aliquid agit, & tunc poena secundum quantitatem
 culpae infligebatur. Quartus gradus est, dum aliquis ex
 pertinacia atque proteruitate peccat, tunc namque tamquam
 legi rebellis & eius destructor occidebatur. Lex autem
 pensauit in furto id quod frequentius accidit. Pro fur-
 to igitur rerum quae faciliter custodiuntur, ordinauit
 duplum restitui. Oues vero quia pascuntur in agris, dif-
 ficulter custodiuntur, vbertimque per furtum subtraher-
 bantur. Et ideo lex poenam furti hic auxit, statuens pro
 oue vna furata quatuor reddi. & pro vno boue quinque.
 Quoniam boues difficilius custodiuntur, quam oues, &

11. 28. 5.

11. 28. 5.

11. 28. 5.

Leuiti. 4.

11. 28. 5.

11. 28. 5.

D. DIONYSI A RICK. CAR.

non pascuntur gregatim, quemadmodum oves. Sed si animal sublatum inuentum fuisset viuum apud alium, non exigebatur nisi duplum, tunc enim a stimari potuit quod non animo furandi sublatum fuerat, quia occisum non fuit. Denique ut Cicero ait & Augustinus allegat, Octo sunt genera pœnarum in legibus, damnũ verb. ra, vincula, talio, ignominia, exilium, seruitus & mors.

Omnes autem has pœnas lex aliquo modo infixit. In grauioribus enim quibus contra deum peccat ut blasphemia in homicidio quoq; & furto hominum in irreuerentia ad parentes, in adulterio atque incestu, mortem corporalem induxit. In aliarum rerum furto adhibuit pœnam damni, in percussuris vero & mutilationibus & falso testimonio talionem, quemadmodum

Exod. 21.

scriptum est. Liuorem pro liuore, dentem pro dente. In minoribus autem infixit flagella & ignominiam, ut in eo qui noluit suscitare semen propinquat. Seruitutem vero adhibuit furi, qui non habebat quod redderet, & ei q septimo anno, q fuit annus remissionis, liber egredi noluit. Pro pœna enim tunc ei rependit, ut in perpetuum in seruitute manerẽt. Exilium vero lex in toto

Deut. 25.

nulli imposuit, ne si extra populum diuino cultui deditum ad idolotram proficisci cogeretur, & idolatriã declinaret. Et ideo Dauid ad Saul dixit. Maledicti sunt, q eiecerunt me hodie ut non habitem in hereditate domini, dicentes, Vade serui dñs alienis. Erat tamen particulare legis exilium, ut dum aliquis ad vnã ciuitatũ refugũ transiit, & in ea vsque ad summi sacerdotis mortem permansit. Præcepit etiam lex bruta occidi, non propter propriam culpam, sed in pœnam dominorum suorum. Sunt alia multa iudicialia veteris legis præcepta, rariorabili causa nequaquam carentia, quia ab eo donata sunt, qui est fons sapientiã, & verbum dei in excelsis dominus noster Iesus Christus, qui est cum patre & alio Paraclete super omnia deus fortis & gloriosus,

Regũ. 26.

Amen.

Eccle. 1.

Amen.

EPITO. PARS SECVM.

DE PRAECEPTIS IVDICIALIBUS veteris legis, ad extraneos atque domesticos pertinentibus.

Articulus Nonus.

Vdicia domini vera, iustificata in semet-
ipsa. Quoniam per legem diuinam homi-
nes in oibus congruenter reguntur, Idcir-
co continentur in veteri lege iudicialia q̄-
dam praeccepta, quibus instruebatur popu-
lus dei qualiter ad extraneos se haberet.

Psal. 18.

Scriptum em̄ est in Exodo, Aduenam non contristabis,
& peregrino molestus non eris. Voluit ergo lex, vt ad
aduenas secum habitantes benigne haberent se, peregrini
his vero pacificum transitum per terram suam concede-
rent, volentibus quoque ad dei cultum ac legem conuer-
tendum praerent assensum. Non tamen statim recipi-
ebantur, vt ciues, sed sapienti moderamine vsa est lex
Statuit namque, vt Aegyptij & Idumaei in tertia gene-
ratione ad consortium populi dei reciperentur, propter
affinitatem eorum ad Hebraeos. Nam apud Aegyptios
nati nutritique fuerant. Et Esau pater Idumaeorum frater
exiit Jacob, Amonite vero ac Moabite nunq̄ in consortiū
ciue reciperentur, quia hostiliter se ad ipsos habebat
eum egredierentur Aegyptium. Amalchitae quoque q̄-
niam durius se habuerunt contra Iudaeos quam alij, q̄-
perpetui hostes haberentur, quemadmodum scriptum ē
Bellum dei erit contra Amalech a generatione in gene-
rationem. Ordinavit etiā lex q̄mō se haberent ad hostes
videlicet, vt primo ciuitati pacem offerrent, & postmo-
dū torruer dimicaret, sperātes in adiutorio dei. Et vt in
illo magis cōsiderēt, statuit lex, q̄ten^o sacerdos eos mo-
neret, atq; diuinū sponderet subsidium. Formidolosos autē
& alios q̄sdā lex remitti p̄cepit. Verūtm̄ a cultu dei et his

Exod. 23.

Deute. 20.

Exod. 17.

- Exod. 17.** quæ ad animæ spectant salutem, lex nullum prohibuit, nec aliquem a beatitudine repulit, vt in Exodo patet. Si quis voluerit in vestram transire coloniam, &c. sed quantum ad temporalia cõmoda, scilicet ciuilitatem, p̄ dicta distinctio intelligi debet, quæ tamen dispensationem admittit. Legitur enim in libro Iudith. Quemadmodum Achior dux filiorum Amon appositus est ad populum dei, & omnis successio eius, propter actum virtuosum quem fecit. Ruth quoque Moabitidis quoniam mulier erat virtutis, statim ad ciuilitatem admissa est. Licet dici posset, prohibitionem illam extendi duntaxat ad viros spurii autem propter viliratẽ originis & eunuchi quibus conuenire non potuit honor paternus, excludebantur vsque ad decimã generationem ab Ecclesia dei id est collegio populi. In populo enim Iudæorum cultus diuinus per carnalem progeniem cõseruabatur. Non autem excludebantur a gratia, Sicut in Esaiã legitur, Non dicat eunuchus, ego lignum aridum. Permissum autem erat Iudæis vsuras ab alienis recipere, propter pronitatem eorum ad auaritiam, & vt magis tranquillii essent circa extraneos, a quibus lucrum captabant. Quarundã quoque ciuitatum mares & fœminas atque infantes deo iubente occiderunt, propter maximam iniquitatem earum. Porro domestica conuersatio cõseruatur per duo videlicet sustentationem vitæ vniuscuiusque personæ & per generationem continuam. Sunt ergo in conuersatione domestica tres ordines, scilicet, domini ad seruum, viri ad coniugem, parentis ad prolem. Lex autem diuina quantum ad singulos congrua dedit præcepta. Iussit enim seruos pie tractari, neque laboribus immoderate vexari, nec mutilari, quod si dominus mutilationem inferret, priua erit suo dominio, & seruus liber abiret. Seruum vero hebræum septimo anno cum manibus suis atque viatico debere dimitti. Et idem statuit inter dominam & ancillam. Ordinauit etiã lex, vt fœminas ducerent propriæ tribus, ne sortium periret distinctio, & vt homo reciperet coniugem fratris sui sine prole defuncti, suscitaretque nomini eius semen, quod
- Judith. 14.**
- Ruth. 3.**
- Esaiã. 56.**
- Exod. 21.**
- Deut. 25.**

EPITO. PARS SECVN.

q̄t eius p̄ adoptionē, ne ipsius memoria penit̄ al ole
ref. Ne etiā vxores alienigenas ducerent, propter iedi
tionis periculum, & ne mulieres receptæ ex leui sus
pitione diffamarentur a viris, neque propinquæ in vx
ores reciperentur. p̄pter reuerentiam naturalem ad eas.
Precepit quoque lex, vt parentes filios suos in fide
& moribus informarent, disciplinam impenderent, cu
ramque condignam haberent. De quibus omnibus i q̄
similibus præcepta multa diffuse in Deuteronomio &
Exodo plene digesta sunt.

DE DURATIONE ATQVE

cessatione prædictorum præcepto

rum, & de noua lege.

Articulus Decimus.

Hec dies veniunt, dicit dominus, & feriā
domui Israel & domui Iuda pactum no
uum, & dabo legem meam in visceribus
eorum, & in mentibus eorum super scribā
eam. Hoc verbum Hieremiæ prophetae
allegat Apostolus in datione nouæ legis
impletum. Triphica autem erant veteris

legis p̄cepta, videlicet ceremonialia, iudicialia atq̄ cere
monialia. Quāti s̄o ad p̄cepta moralia, lex vetus o de
fuit neque per Christum euacuata est, sed magis p̄fecta.
Propter quod in Baruch legitur: Hic liber mandatorū
dei, & lex quæ est in æternū. Sed quoad ōcepta ceremo
nialia ac iudicialia, lex vetus cessauit. Ceremoniæ nāq̄
veteris legis figuratiuæ fuerant Christi, quia secundum
Apostolum erant umbra futuri, et in figura omnia con
tingebant eis. Figuram vero oportet cessare, veritate
aduente & propalata. Vnde secundum Augustinū
Christo prædicante simul currebant lex & euangelium.
Sed post diuulgationem euangelii omnino cessarunt, et
non solum mortuæ, sed & mortiferæ erant. Durante
vero ipsa euangelii publicatione mortuæ erant, quoni
am non obligabant, non autem mortiferæ, quoniā abs
que peccato seruari valebant. P̄cepta quoque iudi

Exo. 22.

Hiere. 31.
Hebre. 8.

Baruch. 5.

Hebre. 10.

D. DIONYSI A RICK. CAR.

alia cessauerunt, aliter tñ quā ceremonialia. Quia em̄
iudicialia principaliter ordinabantur ad disponendū
ac rectificandū statum ac vitam cōuersationis huma
næ, inter homines statuendo æ qualitatem iustitiæ, id
circo directe & ex propria ratione, figuralia non fue
runt, quemadmodum ceremonialia, sed solum ex con
sequenti, in quantum totus ille status Synagogæ figu
ratiuus extitit status ecclesiæ: Sicut & nunc status ec
clesiæ militantis, typum gerit status ecclesiæ trium
phantis, quæ est hierarchia cælestis. Iudicialia ergo p̄
cepta euangelio diuulgata sunt mortua, quia vim obli
gandi non retinēt, non autem mortifera. Possent enim
a rege vel principe, si expediret, institui, atque a subdi
tis obseruari, dummodo non obseruarent nec statue
rentur, in quantum ad veterem legem spectabant, sed
ea ratione, quia præsentis hominum statui conueniret.
Denique sicut ante legem scriptam erant iudicialia q̄
dam præcepta, non quidem ex institutione diuinæ, sed
naturali hominum ratione ordinata. Sic erant & cerē
monialia aliq̄ ante legem, non ex institutione diuina
sed secundum voluntatem deuotionemque colentium
deum, quemadmodum oblationes & sacrificia & ho
locausta secundum propriam suæ deuotionis æstima
tionem offerebant antiqui, prout eis cōgruum videba
tur, ut in rebus a deo præceptis deum venerarentur æ
liqua ei offerendo, per quæ se omnia a deo sortitos p̄
fiterentur, quasi a primo principio, atque ad eum cun
cta referrent, sicut in vltimum finem summumque bo
num. Sed quoniam ante legem quidam viri perfecti &
spiritu pollentes prophetico extiterunt, credibile ē, ra
les a spiritu sancto fuisse inductos & motos, ad determi
natum & certum diuini cultus ritum ac modum, qui
& interiori cultui dei pro tempore illo congrueret, &
ad designanda Christi mysteria idoneus esset. Cultus
enim dei exterior qui per ceremonialia præcepta deter
minatur, consonare atque congruere debet cultui
diuino interiori, sicut signum signato, & figura figura
to. Cum ergo interior dei cultus in noua lege alius sit

EPITO. PARS SECVN.

ab antiquæ legis interiori cultu & eo perfectior, statuique felicitatis futuræ propinquior, ideo ceremoni-
 alia nouæ legis distingui oportet a ceremonialibus ve-
 teris legis, eisque expressiora & puriora consistere. Por-
 ro lex noua lex gratiæ appellatur, sicut ad Romanos
 ait Apostolus: Lex spiritus vitæ in Christo Iesu libera-
 uit me a lege peccati & mortis, Gratia autem est quali-
 tas decor atq; perfectio animæ, ideo lex noua non pro-
 prie dicitur lex scripta sed indita, quasi principaliter
 in gratia Christi consistens. Lex ergo noua veterem im-
 plet, quia quod ei defuit addit, videlicet perfectionis
 consilia, gratiã quoq; præbens ex merito passionis Chri-
 sti qua homo potens efficitur ea implere quæ præcipi-
 untur, vmbra etiam prophetiæ atq; figuræ veteris le-
 gis, in Christo ad effectum & veritatem pductæ sunt.
 Ipse enim ait: Vn^o apex non præteribit de lege donec
 omnia fiant. Cælum enim & terra transibunt, sed ver-
 bum domini stabit in æternũ. Non enim est deus vt ho-
 mo vt mutetur, & triumphator in Israel non parcat
 nec penitidine flectetur. Fidelis enim dominus in om-
 nibus uerbis suis, & sanctus in omnibus operibus suis,
 qui est super omnia de^o sublimis & benedictus, Amen.

Roma. 8.

Psal. 144.

AUTHORIS PROTESTA-

tio ad superiorem suum, quo motiuo sua
 in virtutibus testamentum conscrip-
 serit commentaria opaq; reliqua.

Go frater Dionysius toto corde profite-
 or, quod sacram scripturam exponere,
 paruitatem meam omnino transcendit,
 tam quantum ad scientiam & rationem
 professionis (quia monachus sum, cuius
 est lugere & illuminari, potius quam do-
 cere vel illuminare) q̄ ratione vitæ meæ, i rãtũ iperfe-
 ctæ et miseræ, sed in bonitate et gratia spiritus sancti (q̄
 abiecta & contemp-

D. DIONYSI A RICK CAR.

Ita & ea quæ non sunt, infirma quoque & stultâ mundi eligere consuevit) confidens, hucusque exercitium istud continuauit, & quantum in me est, paratus sum psequi, dummodo sapientiæ vestræ iudicio placitum fuerit. Deprecor autem bonitatem spiritus sancti, vt in id quod est magis ad gloriam suam, & meum vel aliorum protectum, mentem vestram inclinare dignetur. Præterea fateor quod quantum meipsum pro viribus examinando deprehendere queo, non sum mihi conscius, quod ex aliqua vanitate, vel propter finem vilissimum scilicet propter famam vel aliquid tale priuatum, temporaleue commodum, exercitium istud assumpserim, vel prosequi optem, imo potius, vt occupando me quæ die in scripturis, secundum eas viuere valeam, veniendo ad veram humilitatem, mansuetudinem, patientiam quibus summe indigeo. Et si aliter est, vel alio fine hec ago, tunc sum bene & nimis inferrimus, vtputa documentis sacræ scripturæ tam inaniter, & insipienter abutens. Totis tamen præcordijs deo gratias ago, quod tam iuuenis religionem ingressus sum, vt pote viginti vnius anni existens. In qua nunc per gratiam dei, quadraginta sex annis permâsi, in quibus assidue, deo laus extitit studiosus, & multos legi auctores, scilicet super Sententias, Thomæ, Alberti, Alexandri de Halis, Bonauenturæ, Petri de Tharento, Egidij, Richardi de media villa, Durandi ac aliorum. Libros etiam sanctorum Hieronymi super omnes prophetas, & alia multa volumina eius, Augustini, Ambrosij, Gregorij, Dionysij Ariopagite doctoris mei electissimi, Origenis, Gregorij Nazanzeni, Cirilli, Basilij, Chrysostomi, Damasceni, Boethij, Anselmi, Bernardi, Bedæ, Hugonis, Gersonis, Guilhelmi Parisiensis. Præterea Summas omnes vulgares & Chronicas, totum ius Canonicum & Civile quæ tum mihi conueniebat, multos commentatores vtriusque Testamenti, & quicquid naturalium Philosophorum habere potui, Platonis, Procli, Aristotelis, Aucennæ, Algazelis, Anaxagoræ, Auerrois, Alexandri, Aphorabij, Abubatheris, Euclypote, Theophrasti, Temistij, ac alio

PROTESTATIO.

rum. Verum quo exercitium istud magis est spirituale laboriosum studio & negotio plenum, eo videtur mihi salubrius siue accommodatius ad mortificationem sensualitatis, & carnalium desideriorum, Fecit etiam me libentius manere in solitudine. Quamuis insuper scriptura sit multum euidenter & copiose exposita a magnis doctoribus, sanctisque patribus, tamen vt Gerson scribit, sicut exterius gustus secundum personas & tempora diuersificatur, & nunc isto nunc illo cibo delectatur, vicissim quoque vilioribus edulis amplius exhilaratur & confouetur, ita & de interioris gustus palato ceterum. Vnde in fine. 2. Machabeorum inducitur quod alternis vt delectabile est, & nunc aqua nunc vinum delectat. Postremo Gerson docet quod in mensa sapientiae noua semper fercula semper proponi debent. Absit tamen a me, abiectio atque vilissimo, vt arbitrer me in mensa sapientiae recentia fercula posse ponere. Sed vt sanctus Hieronymus ait: In domo dei vnusquisque offert quod potest, nec aliorum opes, aliorum inopia queunt ferdari, imo magis ornantur: quia opposita iuxta se posita magis illucescunt. Item secundum Augustinum in libro de trinitate: Expediit de eadem materia plures fieri libros, quia non omnium scripta ad omnes deueniunt. Et secundum eundem: Noua aliquibus amplius placent & conferunt. Sunt autem & aliae causae me mouentes, quas propter breuitatem omitto: & ne me ad obtinendam licentiam videar nimis armare. Nec istas tetigit intentione armandi me, &c. sed vt iuxta vestrae paternitatis commissionem, scribere atque ostenderem vobis, quid cordis in isto exercitio geram. Itaque sub P. V. correctione scripta sunt haec: quia & haec scribere mihi commisit.

GALANVS DE RVPE SACRAE THE
ologiae doctor deuotissimus, ordinis .S. Dominici
in fine sui operis. De vtilitate Psalterij vir-
ginis Mariae sic scribit.

Non ex reuelatione, sed ex librorum in-
spectione, aliquid satis vtile refero. Nam
quicumq; ad honorem domini nostri Ie-
su Christi, gloriosiq; sanguinis eius, in a-
ra crucis & in passione pro nobis effusi,
voluerit dicere omni die centum Pater
noster & totidem Ave Maria, intra quindecim annos,
quamlibet guttam sanguinis Christi per vnum Pater
noster & Ave Maria salutabit. Et qui hanc orationem
deuote dixerit, has quinque gratias obtinebit a domi-
no. Prima q; tres animę de eius prole quę fuissent
ęternis supplicijs deputandę, erunt participes ęternę
beatitudinis, postquam decesserint ab hac vita. Secun-
da gratia est, q; ille qui hoc compleuerit, efficietur ita
mundus ab omni peccato sicut fuit in baptismo: imo
mundior, quia gratia dei plenior. Tertia gratia est, q;
huiusmodi habebit tantam in regno cęlorum merce-
dę, ac si ipse solus totum effudisset sanguinę suę, p; fi-
de catholica, videlicet, ex coniunctione charitatis ad
Christi passionem. Quarta gratia est, q; aliquis possit
istam orationem cum tanto desiderio soluere pro ani-
mabus in purgatorio existentibus, quod dominus no-
ster ex magna sua misericordia, omnes istas animas, p;
quibus oratio fit, cito ab oĩdus earum liberaret pę-
nis, sicut fecit per beatum Dominicum aliquotiens.
Quinta gratia est, si quis istam inciperet orationem,
& primo anno vel mense ab hac luce migraret, nihilo-
minus ipse has gratias obtinebit ac si hanc orationem
per quindecim annos persoluisset. Has autem oratio-
nes, cum gratiis quinq; p;dictis, dñs nř Iesus Chri-
stus cuidam sibi deuoto reuelauit (sicut legi) & per eas
plurima operatus est miracula, in diuersis Anglię par-
tibus, prout in domo Carthusię prope Londonias ple-
nius habetur. Beatissimus vero Ioannes Euangelista
custos v̄ginis Marię dignissim⁹, nocte vna ista reuela-
uit p;dicta tribus psonis, affirmando ista ita v̄a esse, si-
cut illud Euangelium quod scripsit. In principio erat
verbum. *Lib. Coll. sect. I. I. Paderborn. a. 1611.*